

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Diplomová práce

Srovnání ekonomiky ČR, Ruské federace a Arménie

Bc. Avanesova Lusine

© 2019 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Lusine Avanesova

Provoz a ekonomika

Název práce

Srovnání ekonomiky ČR, Ruské federace a Arménie

Název anglicky

Comparison of the Czech, Russian and Armenian economies

Cíle práce

Hlavním cílem této diplomové práce je srovnání ekonomiky tří států (ČR, Ruská federace a Arménie) a vzájemné porovnání mezi sebou. Budou identifikovány hlavní problémy a činitelé, které významně ovlivnily a nadále ovlivňují ekonomický rozvoj těchto zemí. Práce si klade za cíl představit historicko-ekonomický vývoj každého státu po rozpadu jednotlivých svazů: Arménie a SSSR, Česká republika a Československo, Ruská federace a SSSR. Vedlejším cílem je zjistit orientace ekonomiky na export, import a postavení na světovém trhu. Za další vedlejší cíl bude také považováno sestavit návrhy doporučení pro posílení ekonomik vybraných států.

Metodika

Pro zpracování literární rešerše bude využita metoda studia odborné literatury. Informace budou získávány z českých, ale také zahraničních zdrojů. V analytické části práce budou informace čerpány především z odborných časopisů a internetových zdrojů. Budou využita data lokálních statistických úřadů, popř. jiných významných institucí. Získaná data budou zpracována do přehledných tabulek a grafů tak, aby z jejich interpretací bylo vidět nejen ekonomický vývoj, ale i ekonomická situace „posuzovaných“ států. Práce se zaměřuje na klíčové makroekonomické ukazatele: export, import, hrubý domácí produkt, inflace, úroková míra, nezaměstnanost a státní rozpočet. Bude zkoumáno období od 2. poloviny roku 1991 až po současnost. Využita bude metoda deskripce, komparace a analýzy.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

export, hrubý domácí produkt, hospodářské cykly, import, inflace, úroková míra, měna, nezaměstnanost, obchodní bilance, potenciál přírodních zdrojů, státní rozpočet, veřejný dluh.

Doporučené zdroje informací

BRČÁK, J., SEKERKA, B. Makroekonomie 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 292 s. ISBN 978-80-7408-043-2

Český statistický úřad [online]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/>>

FUCHS, K., TULEJA, P. Základy ekonomie. Praha: Ekopress, 2003. 347 s. ISBN 80-86119-74-2

JUREČKA, V. Makroekonomie. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010. 336 s. ISBN 978-80-247-3258-9

SAMUELSON, P.A., NORDHAUS W.D. Ekonomie. 19. vyd. Praha: NS Svoboda, 2013. 715 s. ISBN

978-80-205-0629-0

Předběžný termín obhajoby

2019/20 ZS – PEF (únor 2020)

Vedoucí práce

Ing. Roman Svoboda, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 14. 3. 2019

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 14. 3. 2019

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 21. 11. 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Srovnání ekonomiky ČR, Ruské federace a Arménie" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne _____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala panu Ing. Romanu Svobodovi Ph.D. za trpělivost a konzultace, při kterých mi poskytl řadu důležitých informací a pokynů pro vypracování mé diplomové práce.

Dále bych také chtěla poděkovat své rodině, svým rodičům za lásku, trpělivost a podporu při studiu, které se velmi cením.

Srovnání ekonomiky ČR, Ruské federace a Arménie

Abstrakt

Hlavním cílem uvedené diplomové práce je srovnání ekonomiky ČR, Ruské federace a Arménie a jejich vzájemné porovnání mezi sebou. Práce se zaměřuje na představení historicko-ekonomického vývoje každého státu po rozpadu jednotlivých svazů: Česká republika a Československo, Ruská federace a SSSR, Arménie a SSSR.

Po získání nezávislosti se ekonomika každého z těchto států potýkala s různými problémy a otřesy. Z ekonomického hlediska byla česká ekonomika lépe připravena k důsledkům rozpadu svazu a nezažila tak velké otřesy ve srovnání s Ruskem a Arménií, kde byly některé makroekonomické ukazatele po rozpadu SSSR šokující.

Teoretická část této práce je zaměřena na seznámení s charakteristikou států a základními makroekonomickými pojmy. Analytická část zahrnuje grafy a komentáře k těmto grafům. Na závěr budou zhodnoceny výsledky plynoucí z analytické části.

Klíčová slova: Arménská republika, Česká republika, Ruská federace, export, import, hrubý domácí produkt, inflace, měna, nezaměstnanost.

Comparison of the Czech, Russian and Armenian economies

Abstract

The aim of this dissertation is to compare and assess the economic system of the Czech Republic, Russian Federation, and the Republic of Armenia. The thesis focuses on historical and economic evolution of each of the aforementioned states after the fall of the following unions: Czechoslovakia, and the Union of Soviet Socialist Republics (USSR).

After gaining independence, the economic system of each of the above-mentioned states faced a wide range of issues. From economic point of view the Czech Republic was better prepared for the following consequences compared to Russia and Armenia where some of the microeconomic factors were after the fall of the USSR shocking.

The theoretic part of the thesis aims to introduce the characteristics of each of the states, and basic macroeconomic terminology. The analytic part includes graphs with data commentary. The last part of the thesis will assess the results gained from the analytic part.

Keywords: Republic of Armenia, Czech Republic, Russian Federation, export, import, gross domestic product, inflation, currency, unemployment.

Obsah

1 Úvod.....	11
2 Cíl práce a metodika	13
2.1 Cíl práce	13
2.2 Metodika	13
3 Teoretická východiska	14
3.1 Charakteristika států.....	14
3.1.1 Česká republika.....	14
3.1.2 Ruská federace.....	16
3.1.3 Arménie	18
3.2 Ekonomické ukazatele	20
3.2.1 Hrubý domácí produkt.....	20
3.2.2 Nezaměstnanost	23
3.2.3 Inflace	24
3.2.4 Veřejný dluh	25
3.2.5 Mezinárodní obchod	27
3.2.6 Úroková míra	29
3.2.7 Měnový kurz.....	31
3.3 Měnová politika	34
3.4 Fiskální politika.....	36
4 Analytická část	39
4.1 Hrubý domácí produkt České republiky, Ruska a Arménie	39
4.2 Nezaměstnanost států	45
4.3 Inflace států	50
4.4 Veřejný dluh států	52
4.5 Zahraniční obchod států	55
4.6 Vývoj kurzu měn států	63
5 Výsledky a diskuse	68
5.1 Hrubý domácí produkt	68
5.2 Nezaměstnanost.....	68
5.3 Inflace.....	68
5.4 Veřejný dluh.....	69
5.5 Zahraniční obchod.....	69
5.6 Vývoj kurzu měn.....	69
6 Závěr.....	71

7 Seznam použitých zdrojů.....	73
---------------------------------------	-----------

1 Úvod

Tato diplomová práce se zabývá tématem „Srovnání ekonomiky ČR, Ruské federace a Arménie“. Každý z těchto států má svoji historii, svůj sociální, politický a ekonomický vývoj. Každá z těchto zemí byla součástí svazů, kde se rozhodnutí a politicko-ekonomické kroky přijímaly společně a s ostatním světem se jednalo také společně. Po rozpadu těchto svazů se každý stát stal samostatným, nezávislým a svobodným. Krok k rozpadu byl důležitým krokem jak pro stát jako celek, tak i pro každého jeho občana.

Arménie je jedna z nejstarších zemí světa, která za dobu své existence přežila velký počet katastrof a otřesů, jejichž důsledky neustále působí na ekonomiku státu. Během doby, kdy byla Arménie součástí Sovětského svazu, nebyla z ekonomického hlediska rozhodně na posledním místě. Po rozpadu a nastoupení nezávislosti se ekonomická situace začala zhoršovat. Přestaly fungovat podniky v průmyslovém odvětví, protože většina z nich byla spojena s dodávkami vojensko-průmyslovému komplexu bývalého SSSR. Lidé zůstali bez práce, čímž se zvýšila míra nezaměstnanosti, která bohužel doposud trvá. Arménie nyní spolupracuje s mnoha státy a mezinárodními organizacemi a tato spolupráce ovlivňuje hospodářství státu.

Krok k rozpadu Československa většina lidí hodnotí kladně. Tyto státy jsou stále ve spolupráci a mají společné projekty, jen rozhodnutí pro budoucnost svých občanů přijímají zvlášť. České hospodářství na tento krok bylo připraveno a důsledky nebyly šokující. Po jedenácti letech se Česká republika rozhodla vstoupit do Evropské unie a splnila potřebné podmínky pro své přijetí. V současné době je Česká republika v EU jednou ze zemí se stabilní ekonomikou, s nízkou nezaměstnaností a veřejným dluhem, která v případě nečekané krize bude schopna přežít bez velkých ztrát.

Ruská federace se po rozpadu Sovětského svazu také potýkala s problémy a zažila otřesy. Rusko a státy bývalého Sovětského svazu byly navzájem spojené po ekonomické stránce. Rusko, jako nástupce SSSR, nechtělo přijít o společná mezinárodní aktiva, a proto se vláda rozhodla, že bude splácet veřejný dluh Sovětského svazu, který konečně splatila až v roce 2017. Stát během analyzovaného období přežil default, změnu politického

režimu, globální finanční krizi a zhoršení vztahu s EU a USA, důsledkem kterého se stalo embargo na vývoz a dovoz zboží.

Toto téma diplomové práce bylo zvoleno autorkou proto, že z Arménské republiky pochází, část života žila v Rusku a posledních několik let žije v Česku.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem této diplomové práce je srovnání ekonomiky tří států a jejich vzájemné porovnání mezi sebou. Práce si klade za cíl představit historicko-ekonomický vývoj každého státu po rozpadu jednotlivých svazů. Vedlejším cílem je zjistit orientaci ekonomiky na export, import a její postavení na světovém trhu.

2.2 Metodika

Teoretická část vysvětluje a rozepisuje základní makroekonomické pojmy, představuje charakteristiky států, jejich vývoj a prezentuje mezinárodní organizace, ve kterých jsou tyto státy zúčastněny.

V praktické části práce budou informace čerpány především z odborných časopisů a internetových zdrojů, jak českých, tak i zahraničních. Budou využita data lokálních statistických úřadů, popř. jiných významných institucí. Získaná data budou zpracována do přehledných grafů a tabulek tak, aby z jejich interpretace bylo vidět nejen ekonomický vývoj, ale i ekonomickou situaci „posuzovaných“ států. Práce se zaměřuje na klíčové makroekonomické ukazatele v časovém intervalu od roku 1993 až po současnost.

3 Teoretická východiska

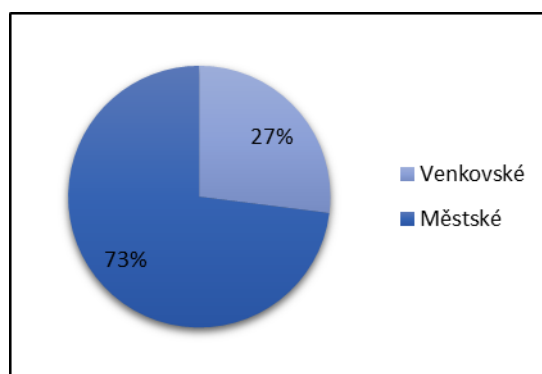
Tato teoretická část bude zaměřena na stručné vysvětlení makroekonomických ukazatelů, jako jsou HDP, inflace, nezaměstnanost atd., na základě kterých pak v praktické části bude probíhat srovnání ekonomik tří států - Česká republika, Ruská federace a Arménie. Jako doplňující informace v teoretickém východisku bude popsána charakteristika těchto států.

3.1 Charakteristika států

3.1.1 Česká republika

Česká republika je stát ve střední Evropě. Na severu hraničí s Polskem, s Německem na severozápadě a západě, s Rakouskem na jihu a se Slovenskem na východě. Celková délka hranice - 1880 km. Rozloha je 78 867 km².¹ Ke konci roku 2018 měla Česká republika 10 649 800 obyvatel.²

Graf č. 1: Venkovské a městské obyvatelstvo v roce 2017.³

Hlavním a největším městem je Praha. Současné Česko vzniklo jako důsledek rozpadu Československa po Sametové revoluce 1. ledna 1993. Měnou je koruna česká (CZK).

Česko je parlamentní republikou, kde v čele stojí prezident, který jmenuje předsedu vlády. Země má 14 krajů (Středočeský, Jihočeský, Plzeňský, Karlovarský, Ústecký, Liberecký, Královéhradecký, Pardubický, Jihomoravský, Olomoucký, Zlínský, Moravskoslezský

¹ KAPUSTINA, I., *Česká republika*, s. 3

² Český statistický úřad. *Obyvatelstvo* [online]. 2019. [cit. 2019-03-15].

³ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z FAO.ORG

a Kraj Vysočina), mezi něž patří hlavní město Praha. Od 12. března 1999 je Česká republika členem NATO, od 1. května 2004 členem Evropské unie. Do schengenského prostoru patří od 21. prosince roku 2007. V Evropském parlamentu od Česka zasedá 21 poslanců. V období leden-červen 2009 r. Česko zastávalo předsednictví v Radě EU.⁴

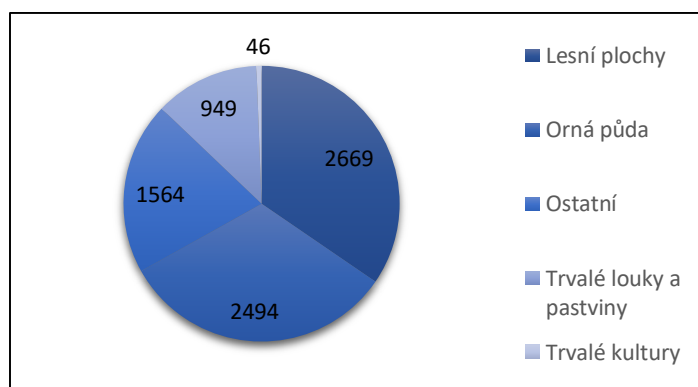
Prezident České republiky se volí přímou volbou na 5 let. Volby tradičně se konají v zimním období, během ledna nebo února. Jedna osoba může vykonávat pouze dvakrát.⁵

Česká republika je členem 59 mezinárodních organizací, z toho 51 jako nástupce Československa (1993): od roku 1945 Organizace spojených národů (OSN), Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OSCE) od roku 1975, Mezinárodní měnový fond (MMF) a Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) od roku 1995, a také Světová obchodní organizace (WTO) od roku 1995.⁶

Před vstupem do EU Česko začalo znovu budovat průmysl, na počátku minulého století patřil stát mezi průmyslově nejvyspělejší země světa.⁷

Klíčovým trhem pro stát je Evropská unie – 80 % českého exportu směřuj do zemí EU. Indikátor dovozu je 60 %. Investiční toky přicházející do země jsou od států EU.⁸

Graf č. 2: Využití půdy v ČR v roce 2016 (ha).⁹

⁴ EUROPA.EU. *Česko* [online]. 2019. [cit. 2019-03-15].

⁵ FINANCE.CZ. *Přímá volba prezidenta ČR* [online]. 2017. [cit. 2019-03-15]

⁶ METERIKI.RU. *Česko: zeměpis, počasí a ekonomika* [online]. 2017. [cit. 2019-03-15].

⁷ IDNES.CZ. *Česko má zdravou páteř ekonomiky* [online]. 2013. [cit. 2019-03-15]

⁸ RADIO.CZ. *Česko a EU – nejvyšší stupeň integrace* [online]. 2018. [cit. 2019-03-15].

⁹ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z FAO.ORG.

Česko je velmi populární místo mezi turisty, každoročně láká velký počet návštěvníků. Cestovnímu ruchu se v republice daří. V roce 2017 tvořil tento obor 2,9 % domácího produktu. Ve stejném roce Českou republiku navštívilo 34,7 milionu zahraničních návštěvníků. Čeští občané realizovali přes 11 milionů cest do zahraničí. Nejvíce turistů do Česka přijíždí z Německa, Polska, Ruska, USA a Číny.¹⁰

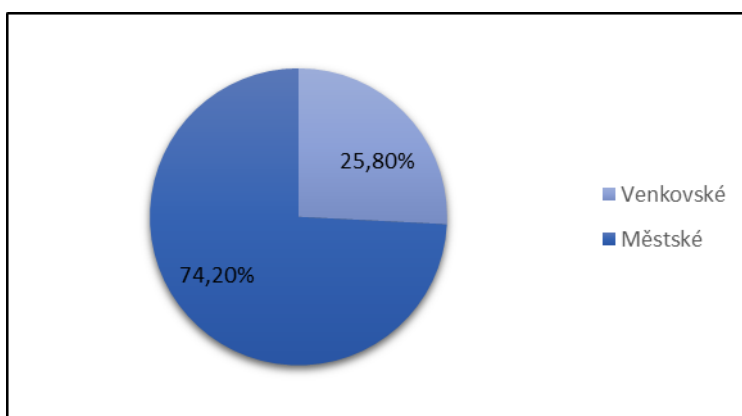
3.1.2 Ruská federace

Ruská federace (Rusko) je státem ve východní Evropě a v severní Asii – zabírá podstatnou část eurasijského kontinentu. Rozloha je 17 098 246 km² (první místo na světě).

Počet obyvatel ke dni 1. 1. 2019 činil 146,79 milionů lidí a je to deváté místo na světě dle počtů obyvatel.¹¹

Hlavním městem je Moskva. Úředním jazykem je ruština. Peněžní jednotkou je ruský rubl (RUB).

Graf č. 3: Venkovské a městské obyvatelstvo v roce 2017.¹²

Rusko se účastní mezinárodních organizací - Organizace spojených národů (OSN), Společenství nezávislých států (SNS), Eurasijský ekonomický svaz (EAEU), Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti (OSKB), Šanghajská organizace pro spolupráci (ŠOS),

¹⁰ Český statistický úřad. *Cestovní ruch přinesl ekonomice 292 miliard korun* [online]. 2019. [cit. 2019-03-15].

¹¹ Ruský statistický úřad. *Demografie* [online]. 2019. [cit. 2019-02-20].

¹² Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z FAO.ORG.

Asijsko-pacifické hospodářské společenství (APEC), Organizace zemí vyvážejících ropu (OPEC), Organizace pro výživu a zemědělství (FAO) a další.¹³

Smíšená republika federální struktury. Ruskou federaci tvoří 85 subjektů – 46 oblastí, 22 republik, 9 krajů, 3 města federálního významu (Moskva, Petrohrad, Sevastopol), 4 autonomní okruhy a 1 autonomní oblast. Celé území státu je rozděleno do osmi federálních okruhů – Centrální federální okruh, Severozápadní federální okruh, Severokavkazský federální okruh, Jižní federální okruh, Povolžský federální okruh, Uralský federální okruh, Sibiřský federální okruh a Dálnovýchodní federální okruh.¹⁴

Rusko je demokratický federativní právní stát s republikánskou formou vlády. Nositelem suverenity a jediným zdrojem moci jsou její mnohonárodní lidé. Lidé vykonávají svou moc přímo, a také prostřednictvím vládních orgánů a místních vlád.¹⁵ Od roku 2008 prezident se volí na dobu 6 let, s jednou možností znovuzvolení.

V rámci obchodu Rusko spolupracuje jak se státy SNS (Arménie, Bělorusko atd.), tak i se státy EU (Česká republika, Itálie, Německo atd.) a APEC (USA, Švýcarsko, Japonsko) a další.¹⁶

Struktura zemědělské výroby v Rusku podle federálních okruhů dle údajů za rok 2015:¹⁷

- Centrální federální okruh – 26 %,
- Povolžský federální okruh – 23 %,
- Jižní federální okruh – 17 %,
- Sibiřský federální okruh – 12 %,
- Severokavkazský federální okruh – 8 %,
- Severozápadní federální okruh – 5 %,
- Dálnovýchodní federální okruh – 3 %.

¹³ GEOGRAFIE.RU. *Místo Ruska v systému mezinárodních organizací* [online]. [cit. 2019-02-20].

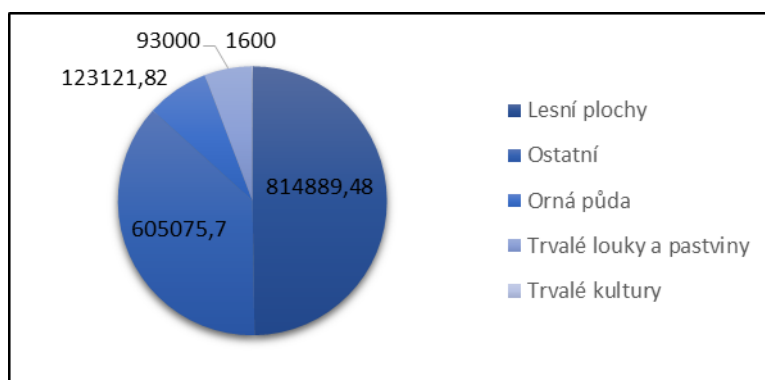
¹⁴ BUSINESSINFO.CZ. *Rusko: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled* [online]. 2019. [cit. 2019-02-20].

¹⁵ ÚSTAVA RUSKÉ FEDERACE. *Kapitola 1. Základy ústavního zřízení*. 2009. [online]. [cit. 2019-02-20].

¹⁶ Federální státní statistická služba. *O stavu zahraničního obchodu v roce 2016* [online]. [cit. 2019-03-15].

¹⁷ AB-CENTRE.RU. *Zemědělské region v Rusku* [online]. 2018. [cit. 2019-03-15].

Graf č. 4: Využití půdy v Rusku v roce 2016 (ha).¹⁸

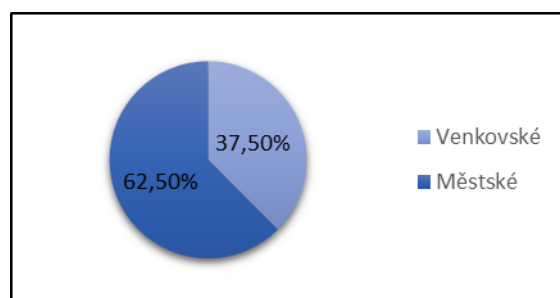

Podíl zemědělského sektoru na tvorbě HDP v roce 2016 a 2017 činil 5 %.¹⁹

3.1.3 Arménie

Arménie (Հայաստանի Հանրապետություն) je stát v severovýchodní části arménské vysočiny, který na severu hraničí s Gruzíí. Nachází se v tzv. Zakavkazsku a je největším vysokohorským státem Zakavkazska. Okraj hor a středověkých klášterů.²⁰ Hlavním městem je Jerevan. Rozloha je 29 743 km². Celkový počet obyvatel k začátku roku 2018 se rovnal 2 972 700 lidí.²¹ Peněžní jednotkou je arménský dram (AMD).

Graf č. 5: Venkovské a městské obyvatelstvo v roce 2017.²²

¹⁸ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z FAO.ORG.

¹⁹ BUSINESSINFO.CZ. *Rusko: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled* [online]. 2019. [cit. 2019-02-20].

²⁰ LANG, D.M. *Arméni. Lidé-tvůrce*, s. 5

²¹ Arménský statistický úřad. *Počet obyvatel (de jure)* [online]. [cit. 2019-03-17].

²² Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z FAO.ORG.

Arménie je parlamentní republikou, legislativu představuje Národní shromáždění se 105 poslanci (dříve 131), kteří jsou voleni na čtyři roky.²³ Současným prezidentem je Armen Sarkissian a premiérem – Nikol Pashinyan.

Arménie přijala křesťanství jako první stát na světě už v roce 301 n. l. Dodnes existuje nezávislá Arménská apoštolská církev.²⁴ Patří k ní 94,7 % obyvatel. Oficiálním jazykem Arménie a Náhorního Karabachu je arménština. Arménie má svou vlastní abecedu.

Arménie se člení na 10 provincií (մարզ) a hlavní město, které má zvláštní status - Aragatsotn, Ararat, Armavir, Vajots Dzor, Gegharkunik, Kotayk, Lori, Syunik, Tavush, Shirak. Celkem republika má 48 měst.²⁵

S vyhlášením nezávislosti v roce 1991 Arménie se stala členem více než 40 mezinárodních organizací, včetně Společenství nezávislých států (od roku 1991), Organizace spojených národů (od roku 1992), Rady Evropy (od roku 2001), Asijské rozvojové banky (od roku 2005), Světové obchodní organizace (od roku 2003), Světové celní organizace (od roku 1992) atd. V roce 2004 byla Arménie zařazena do Evropské politiky sousedství.²⁶

Klimaticky se republika nachází v subtropické zóně, přitom, že na většině území je klima blízká kontinentální - letní měsíce jsou zde suché a horké a zimy jsou chladné.²⁷

V roce 2016 podíl zemědělství na HDP v Arménii činil 16,39 % a stát se umístil na 42 místě.²⁸ Zaměstnanost ve stejném roce činila 34,05 % od celkové zaměstnanosti a 59 místo.²⁹

²³ BUSINESSINFO.CZ. *Arménie: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled* [online]. 2019. [cit. 2019-02-20].

²⁴ STROGOV, M., P-K. BROŠE a D. OZIAS. *Arménie*, s. 8

²⁵ STROGOV, M., P-K. BROŠE a D. OZIAS. *Arménie*, s. 8

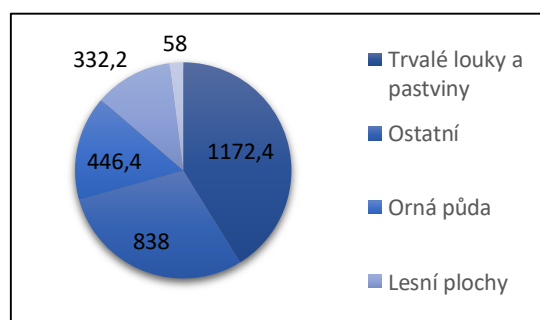
²⁶ INVESTINARMENIA.AM. *Mezinárodní organizace* [online]. 2019. [cit. 2019-03-17].

²⁷ WIKIWAY.COM. *Arménie* [online]. 2019. [cit. 2019-02-20].

²⁸ THEGLOBALECONOMY.COM. *Podíl zemědělství na HDP – klasifikace zemí* [online]. 2019. [cit. 2019-03-17].

²⁹ THEGLOBALECONOMY.COM. *Zaměstnanost v zemědělství – klasifikace zemí* [online]. 2019. [cit. 2019-03-17].

Graf č. 6: Využití půdy v Arménii v roce 2016 (ha).³⁰

3.2 Ekonomické ukazatele

Makroekonomie je část ekonomie, která studuje ekonomické dění, které se týká agregovaného pohledu na národní hospodářství jako celek a na jeho začlenění do světové ekonomiky. Snaží se popsat poruchy a příčiny, které vyvádí ekonomiku z rovnováhy a najít takové nástroje a mechanismy, které ji do rovnováhy navrací.³¹

Makroekonomie dává tvůrcům hospodářské politiky návody jak se vyhnout vysoké míře inflace, jak zabránit ekonomické recesi, jak odstranit vysokou nezaměstnanost a jakým opatřením podpořit ekonomický růst.³²

3.2.1 Hrubý domácí produkt

Pro analýzu výkonnosti ekonomiky, měnové a fiskální politiky a zahraniční hospodářské politiky se používá takové ukazatele jako HDP a HND, celková zaměstnanost, inflace, státní rozpočet atd.

Jedním z hlavních ekonomických cílů každého států je stimulace a dosahování dlouhodobého ekonomického růstu. Proto je důležité pochopit správně tento výraz, jeho

³⁰ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z FAO.ORG.

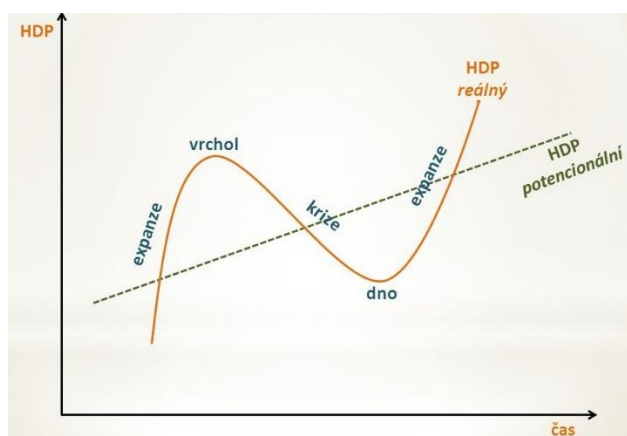
³¹ BRČÁK, J., SEKERKA, B. *Mikroekonomie*, s. 13-14

³² PAVELKA, Tomáš. *Makroekonomie: základní kurz*, s. 5

faktory a způsoby působení. Neexistuje jediná teorie hospodářského růstu, ale jsou různé koncepce a modely, které se dívají na tento růst z mnohá stran.

Hrubý domácí produkt (HDP, GDP) je souhrnné množství zboží a služeb vyrobených ve státě během jednoho roku, které jsou připraveny k jakémukoli použití, ať už jde o spotřebu, vývoz nebo akumulaci.³³ Bez ohledu na to, zda jsou výrobní faktory vlastněny rezidenty dané země nebo jsou vlastněny cizinci. Meziprodukty se nezapočítávají do výpočtu hrubého domácího produktu, jinak by docházelo k mnohonásobnému započtení.

Obrázek č. 1: Hospodářský cyklus HDP.³⁴

Domácí produkt lze chápat jako hrubý domácí produkt nebo čistý domácí produkt, dle toho, zda zahrnuje opotřebení kapitálu. ČDP = HDP – opotřebení kapitálu. Kvůli tomu, že změření opotřebení kapitálu je obtížné, pracuje se nejčastěji s hrubým domácím produktem.³⁵

HDP se počítá třemi různými metodami – produkční, výdajová a důchodová. Výsledek bude vždy stejný.

³³ BANKIROS.RU. *Hrubý domácí produkt* [online]. 2019. [cit. 2019-02-20].

³⁴ TVEDE, Lars. *Hospodářské cykly*, s. 250

³⁵ HOLMAN, Robert. *Makroekonomie. Středně pokročilý kurz*, s. 16

Produkční (výrobní) metodou se HDP počítá jako součet hrubé přidané hodnoty výpočtem z produkce snížené o mezispotřebu jednotlivých institucionálních sektorů nebo odvětví a čistých daní na produkty. $HDP = \text{produkce} - \text{mezispotřeba} + \text{daně} - \text{dotace}$.³⁶

Výdajová metoda HDP vychází z poznatku, že peněžní výdaj na zboží je roven hodnotě tohoto zboží. Domácí produkt = agregátní výdaje. Agregátní výdaje jsou součtem výdajů všech osob na zboží a služby v dané zemi a v daném roce.³⁷

Důchodovou metodou se HDP počítá jako součet prvotních důchodů za národní hospodářství celkem. $HDP = \text{náhrady zaměstnancům} + \text{daně z výroby a z dovozu} - \text{dotace} + \text{čistý provozní přebytek} + \text{čistý smíšený důchod} + \text{spotřeba fixního kapitálu}$.³⁸

Hrubý domácí produkt je v podstatě hodnotou produkce ekonomiky, kterou si lze představit jako součin množství jednotlivých produktů a jejich cen. Ceny se však mění.³⁹

Podle toho, jaké ceny jsou použity, je rozlišován nominální a reálný produkt. Je-li HDP v tržních cenách, jedná se o nominální domácí produkt. Jeho velikost závisí na změnách tržních cen a objemu prodávaných statků a služeb. Nedošlo-li ke změnám cen a je počítáno s cenami stejnými, které platí v roce stálém, jedná se o reálný domácí produkt. Velikost reálného HDP se mění jen v závislosti na objemu a struktuře vyrobených statků a služeb, nikoliv cen.⁴⁰

Pomocí podílu nominálního a reálného produktu pro daný rok se dá zjistit (implicitní) cenový deflátor HDP - IPD. Je to jeden z cenových indexů sloužící pro výpočet změny cenové hladiny v ekonomice.⁴¹

$$IPD = \frac{HDP_{\text{nominální}}}{HDP_{\text{reálný}}} * 100$$

³⁶ BRČÁK, Josef a Bohuslav SEKERKA. *Makroekonomie*, s. 17

³⁷ HOLMAN, Robert. *Makroekonomie. Středně pokročilý kurz*, s. 18

³⁸ ČSÚ.CZ. *Databáze národních účtů. HDP důchodová metoda* [online]. 2019. [cit. 2019-02-21].

³⁹ JUREČKA, Václav a kolektiv. *Makroekonomie*, s. 28

⁴⁰ BRČÁK, J., SEKERKA, B., STARÁ, D. *Makroekonomie – teorie a praxe*, s. 18-19

⁴¹ Tamtéž, s. 19

Deflátoru HDP zahrnuje všechny statky a služby vyprodukované v dané ekonomice, neexistuje zde tudíž žádný fixní koš vybraných výrobků.⁴²

3.2.2 Nezaměstnanost

Velmi důležitým ukazatelem makroekonomie je zaměstnanost anebo nezaměstnanost. Nezaměstnanost jako jev začal postupně vstupovat do ekonomického myšlení s rostoucí industrializace a byrokratizace. Negativní důsledky nezaměstnanosti se projevují jak na úrovni společnosti, tak na úrovni každé konkrétní osoby a členy jeho rodiny, což ve finále má dopad na celkovou sílu ekonomiky státu.

Z makroekonomického hlediska za nezaměstnané se považuje obyvatelstvo v produktivním věku, to jsou osoby od 15 let a starší, které ve sledovaném období byly bez práce ani nebyly sebezaměstnané, hledaly aktivně práci a byly připraveny k nástupu do práce okamžitě nebo nejpozději do 14 dnů. Pokud osoby nesplňují alespoň jednu z těchto podmínek, jsou klasifikovány jako zaměstnané nebo ekonomické neaktivní.⁴³

Ekonomicky aktivní obyvatelstvo v sobě zahrnuje zaměstnané a nezaměstnané osoby dohromady.

Míra nezaměstnanosti (u) je podíl nezaměstnaných (U) na celkovém počtu ekonomicky aktivních (L). Je měřena v procentech a vypočítává se podle vzorce:⁴⁴

$$u = \frac{U}{L} * 100\%$$

Nezaměstnanost se dělí dle časového horizontu na krátkodobou a dlouhodobou. Za dlouhodobou nezaměstnanost se počítá časový interval delší než jeden rok a takový typ nezaměstnanosti nese velké negativní důsledky. Krátkodobá nezaměstnanost, i když také není očekávána, nevnímá se tak negativně.

⁴² PAVELKA, Tomáš. *Makroekonomie: základní kurz*, s. 138

⁴³ SEKERKA, Bohuslav. *Makroekonomie*, s. 286

⁴⁴ GRANDARS.RU. *Míra nezaměstnanosti* [online]. [cit. 2019-02-21].

V ekonomice se rozlišují několik typů nezaměstnanosti – frikční, strukturální, cyklická, sezonní a institucionální nezaměstnanost. Frikční nezaměstnanost vzniká působením životního cyklu obyvatelstva a je spojena s pohybem lidí z jednoho místa do jiného. Strukturální nezaměstnanost nastává v případě nesouladu kvalifikační struktury práce na trhu nabízené a poptávané. Za cyklickou nezaměstnanost je považován cyklický pohyb ekonomiky.⁴⁵

Sezonní nezaměstnanost bývá kvůli sezónním výkyvům během roku. Institucionální nezaměstnanost nastává, když trh práce nefunguje efektivně a je omezená pracovní síla.⁴⁶

3.2.3 Inlace

V moderní ekonomice dochází k inflaci v důsledku celé řady důvodů (faktorů), které potvrzují, že inflace je nejen čistě peněžním fenoménem, ale také ekonomickým a sociopolitickým jevem, který také závisí na sociální psychologii a náladě ve společnosti. Inflace je definována jako projev ekonomické nerovnováhy, jehož vnějším znakem je růst cenové hladiny. Inflace vyvolává znehodnocení peněz (znehodnocení vkladů) a má za následek snížení kupní síly peněz.⁴⁷

Inflace je nepřetržitý růst agregátní cenové hladiny v čase, který zachycuje všechna zboží a služby.⁴⁸

Inflace je měřena na základě cenových indexů (CPI), může se projevovat zjevným (otevřeným) růstem cenové hladiny anebo může dojít ke skryté inflaci, která se pak projevuje jinou formou, jako např. stínová ekonomika, růst vynucených úspor. Míru inflace je možné vypočítat na základě tempa růstu cenové hladiny.⁴⁹

⁴⁵ JUREČKA, Václav a kolektiv. *Makroekonomie*, s. 140

⁴⁶ GRANDARS.RU. *Příčiny a typy nezaměstnanosti* [online]. [cit. 2019-02-21].

⁴⁷ BRČÁK, J., SEKERKA, B., STARÁ, D. *Makroekonomie – teorie a praxe*, s. 127

⁴⁸ SEKERKA, Bohuslav. *Makroekonomie*, s. 265

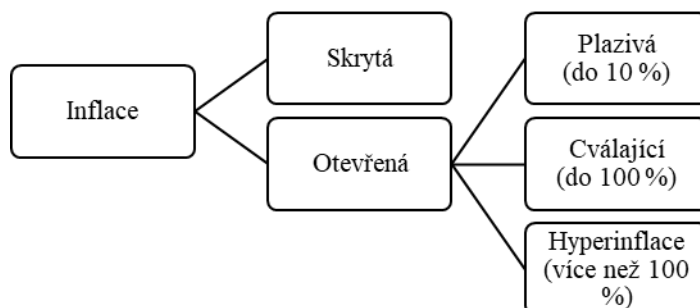
⁴⁹ ŽÁK, Milan a kolektiv. *Velká ekonomická encyklopedie*, s. 327

Míra inflace vyjádřená přírůstkem průměrného ročního indexu spotřebitelských cen vypovídá o tom, o kolik procent se změnila průměrná cenová hladina za posledních 12 měsíců oproti 12 předchozím měsícům.⁵⁰

$$t = \frac{P_t - P_{t-1}}{P_{t-1}} * 100 (\%)$$

Inflace je v zásadě monetárním tzv. peněžním jevem, vyvolaným tím, že množství peněz v ekonomice roste rychleji než reálný produkt ekonomiky. Konkrétní bezprostřední příčiny inflace bývají v různé době a na různých místech rozdílné.⁵¹

Graf č. 7: Druhy inflace.⁵²

Regulaci množství peněz má za úkol centrální banka státu. Provádí ji pomocí monetární politiky při využití monetárních nástrojů. Opakem inflace je deflace a je to snižování cenové hladiny. Nedochozí k ní ovšem často.⁵³

3.2.4 Veřejný dluh

Opakované deficity státního rozpočtu, které nejsou vyrovnávány přebytky rozpočtu v jiných obdobích, vedou ke vzniku státního dluhu. Státní dluh vzniká nahromaděním výpůjček vlády a úroků z těchto výpůjček.⁵⁴

⁵⁰ BRČÁK, J., SEKERKA, B., STARÁ, D. *Makroekonomie – teorie a praxe*, s. 129

⁵¹ JUREČKA, Václav a kolektiv. *Makroekonomie*, s. 118

⁵² Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z Encyklopedie „Kolem světa“ (www.krugosvet.ru).

⁵³ BRČÁK, J., SEKERKA, B., STARÁ, D. *Makroekonomie – teorie a praxe*, s. 131

⁵⁴ JUREČKA, Václav a kolektiv. *Makroekonomie*, s. 210

Tento deficit vede k zastavení nebo omezení sociálních plateb a to pak má významný dopad na blahobyt občanů státu.

Státní dluh bývá většinou ve formě dluhopisů vydaných vládou, které mohou nakupovat jak domácí, tak zahraniční subjekty. Z toho pak je rozlišování dluhu na domácí (vnitřní) a dluh zahraniční (vnější).⁵⁵

Pojmy “veřejný dluh” a “státní dluh” označují závazky odlišných subjektů. “Státní dluh” označuje dluh centrální vlády, zatímco pojem “veřejný dluh” označuje dluh všech prvků, které tvoří soustavu veřejných financí.⁵⁶

Veřejný dluh v sobě kromě státního dluhu zahrnuje i dluh plynoucí z deficitů dalších veřejných rozpočtů (municipálních rozpočtů, systému veřejného zdravotního pojištění a rozpočtů transformačních institucí).⁵⁷

Výše veřejného dluhu se vyjadřuje buď v národní měně, nebo v amerických dolarech. Pro objektivní porovnání jako procento vztažené k hrubému domácímu produktu země.⁵⁸

Při tvorbě veřejného dluhu se nezohledňují dluhy jiných zemí vůči tomuto státu. Proto povinnost splácet půjčené finanční prostředky dlužnické země nezávisí na návratu vlastních půjčených prostředků.⁵⁹

Veřejný dluh se dělí na krátkodobý (do 1 roku), střednědobý (do 5 let) a dlouhodobý (od 5 let).

Nejnáročnějšími pro stát jsou krátkodobé dluhy, které jsou zpravidla přijímány s nejvyššími úrokovými sazbami, proto se krátkodobé dluhy snaží prodloužit nebo konsolidovat, provádí se tohle pouze se souhlasem věřitelů.⁶⁰

⁵⁵ BRČÁK, J., SEKERKA, B., STARÁ, D. *Makroekonomie – teorie a praxe*, s. 198

⁵⁶ DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*, s. 79

⁵⁷ JUREČKA, Václav a kolektiv. *Makroekonomie*, s. 210

⁵⁸ UTMAGAZINE.RU. *Veřejný dluh* [online]. [cit. 2019-02-21].

⁵⁹ Tamtéž

⁶⁰ KRUGOSVET.RU. *Veřejný dluh* [online]. 2019. [cit. 2019-03-03].

Dlouhodobé dluhy si mohou však dovolit pouze země se stabilním a důvěryhodným finančním systémem. Problémy s umístěním dlouhodobých obligací mají země s vysokou inflací, s vysokou volatilitou kurzového vývoje nebo s případy neschopnosti dostát svým závazkům v minulosti.⁶¹

Pro řízení veřejného dluhu se používají následující nástroje:⁶²

- konsolidace – sloučení několika úvěru do jednoho dlouhodobějšího úvěru se změnou úrokové sazby.
- konverze státních půjček – změna počátečních podmínek úvěru se týkajících ziskovosti. Nejčastěji v průběhu konverze vláda snižuje úrokovou sazbu.
- konverze zahraničního dluhu – snižování zahraničního dluhu převodem vlastních směnek a akcií v národní měně věřitelům.
- novace – nahrazení mezi stranami původního závazku jiným závazkem.

3.2.5 Mezinárodní obchod

Mezinárodní obchod je nejstarší formou mezinárodních ekonomických vztahů.

Vývoj lidské společnosti je spojen tisíciletou historií vzájemného obchodování a směňování. S postupem času nabýval obchod a směna stále větších rozměrů a začínal se rozvíjet i čily obchod na mezinárodní úrovni.⁶³

Na začátku země převážně vyměňovaly řemeslné výrobky, drahé kovy, luxusní zboží atd.

Moderní ekonomika je v podstatě mezinárodní ekonomikou, která je založena na mezinárodní dělbě práce a distribuci výrobních faktorů mezi zeměmi. Překračování národních hranic je založeno na potřebě země řešit vnitřní problémy pomocí vnějších vztahů.⁶⁴

⁶¹ DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*, s. 87

⁶² GRANDARS.RU. *Veřejný dluh, struktura a objem* [online]. [cit. 2019-02-21].

⁶³ JUREČKA, Václav a kolektiv. *Makroekonomie*, s. 266

⁶⁴ EMPITRY.COM. *Mezinárodní obchod* [online]. 2018. [cit. 2019-02-21].

Pohnutky k mezinárodnímu obchodu spočívají v: ⁶⁵

- monopolu přírodních a klimatických podmínek některých zemí,
- odlišných preferencí spotřebitelů v různých zemích,
- absolutních a relativních výhodách plynoucích z mezinárodního obchodu pro danou zemi.

Mezinárodní obchod je považován za složitou ekonomickou kategorii, proto by měl být zvážěn nejméně ve třech různých aspektech – organizačně-technický (zabývá se fyzickou výměnou zboží a věnuje pozornost problémům pohybu zboží mezi protistranami a jejich překračování hranic státu), tržní (předpokládá, že mezinárodní obchod je kombinací nabídky a poptávky, které jsou realizovány v tocích importu a exportu) a sociálně-ekonomický (soubor sociálních vztahů vznikajících mezi státy během procesu a ohledně výměny zboží a služeb).⁶⁶

Existují tři typy mezinárodního obchodu: ⁶⁷

1. Bilaterální (dvojstranný) – obchod pouze mezi dvěma zeměmi.
2. Trilaterální (trojstranný) – vzájemný obchod mezi třemi zeměmi.
3. Multilaterální (mnohostranný) – obchod mezi velkým počtem zemí. Výrazně zvyšuje objem obchodu.

Obchodní a finanční styky se zahraničím ovlivňují – utváření měnových kurzů, výši úrokových sazeb, platební a obchodní bilanci zemí, cenovou hladinu, důsledky fiskálních a monetárních politik v jednotlivých státech, utváření rovnovážné produkce.⁶⁸

Přítomnost státu na trhu v mezinárodním měřítku se neomezuje jen na odstraňování bariér trhu, tržních selhání atd., ale snaží se chránit vlastní domácí firmy před zahraniční konkurencí. Stát, na jehož teritoriu působí domácí bohaté firmy, je sám bohatý. Proto

⁶⁵ SEKERKA, Bohuslav. *Makroekonomie*, s 429

⁶⁶ UTMAGAZINE.RU. *Mezinárodní obchod* [online]. [cit. 2019-02-21].

⁶⁷ MIRAS.CZ. *Mezinárodní obchod, protekcionismus* [online]. 2019. [cit. 2019-02-21].

⁶⁸ BRČÁK, J., SEKERKA, B., STARÁ, D. *Makroekonomie – teorie a praxe*, s. 158

všechny státy uplatňují v určité míře protekcionismus (ochranářství) vůči národním firmám.⁶⁹

Regulace mezinárodního obchodu může být rozdělena do vládních nařízení a regulací prostřednictvím mezinárodních dohod. Metody vládní regulace se dále dělí na tarifní a netarifní. Tarifní metody regulace zahraničního obchodu zahrnuje cla, které se používají pro účely zdanění vyváženého a dováženého zboží.⁷⁰

Dle OSN netarifní opatření se třídí do tří skupin – přímé, zvláštní a administrativní. Nejběžnější jsou ty, které směřují k přímému omezení. Do přímých netarifních metod regulace zahraničního obchodu spadají kvóty a licence.⁷¹

Důsledkem volného mezinárodního obchodování je neustálý růst světové efektivnosti. Na trhu mohou uspět jen takové výrobci, kteří jsou schopni produkovat a dodávat stále kvalitnější a levnější zboží než ostatní.⁷²

3.2.6 Úroková míra

Úrok je cena za poskytnutí návratného množství peněz (zápůjční kapitál, jistina), kterou platí příjemce částky (dlužník) poskytovateli (věřiteli). Výše úroku je dána délkou období, které uplyne od poskytnutí peněz do jejich vrácení, velikostí částky a velikostí úrokové míry (sazby).⁷³

Úroková míra je v procentech vyjádřený poměr velikosti úroku a velikosti zápůjčního kapitálu za určité období. Vyjadřuje, kolik procent z jistiny bude uhrazeno za vypůjčený kapitál navíc. Úroková sazba je konkrétní vyjádření úrokové míry a může být udána i v desetinných číslech.⁷⁴

⁶⁹ SEKERKA, Bohuslav. *Makroekonomie*, s. 432

⁷⁰ UTMAGAZINE.RU. *Mezinárodní obchod* [online]. [cit. 2019-02-23].

⁷¹ GRANDARS.RU. *Netarifní opatření mezinárodního obchodu* [online]. [cit. 2019-02-23].

⁷² JUREČKA, Václav a kolektiv. *Makroekonomie*, s. 266

⁷³ SEKERKA, Bohuslav. *Makroekonomie*, s. 99

⁷⁴ BRČÁK, J., SEKERKA, B., STARÁ, D. *Makroekonomie – teorie a praxe*, s. 67

Úrokovou míru lze také charakterizovat jako nástroj umožňující vyjádření ceny peněz. V reálné ekonomice existuje celá řada úrokových měr – např. vyhlášených centrálními bankami (repo sazba, lombardní sazba a diskontní sazba atd.), tržní mezibankovní úrokové sazby (sazby, za které obchodují finanční instituce a banky mezi sebou), tržní klientské úrokové sazby (sazby klientům bank při uložení nebo půjčení peněz). Dle časového horizontu lze úrokové míry rozdělit na krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé.⁷⁵

Z ekonomického hlediska lze rozlišit tyto úrokové míry:⁷⁶

- nominální úroková míra – stanovena při uzavření úvěrového vztahu, je přímo uvedená ve smlouvách a nabídkách bankovních produktů,
- reálná úroková míra – přihlíží k vývoji cen, znázorňuje, jak se mění kupní síla vložených či půjčených peněz.

Stanovit reálnou sazbu ex post na základě srovnání nominální sazby a zjištěného zvýšení cen je snadné. Platí, že reálná úroková míra = nominální úroková míra – míra inflace.⁷⁷

Takový výpočet je správný, avšak má jednu nevýhodu: provádí se ex post, což znamená poté, kdy je již skutečná míra inflace v určitém období známá. Jde-li o budoucnost, o očekávané úrokové míře, musí se kalkulovat s očekávanou mírou inflace, tj. s názorem ekonomických subjektů na budoucí průběh inflace. Očekávaná reálná úroková míra = nominální úroková míra – očekávaná míra inflace.⁷⁸

Kladná reálná úroková sazba osvědčuje o reálném zhodnocení uložených prostředků a růstu kupní síly. Záporná reálná sazba naopak představuje reálné znehodnocení uložených prostředků a pokles kupní síly.⁷⁹

Nastavování úrokových sazeb je jeden z nástrojů monetární politiky. Sazby určené centrální bankou pak ovlivňují i další úrokové sazby. Jsou to úrokové sazby vkladů u bank,

⁷⁵ ČERNOHORSKÝ, Jan, TEPLÝ, Petr. *Základy financí*, s. 102

⁷⁶ UŠETŘENO.CZ. *Úroková míra* [online]. 2019. [cit. 2019-02-25].

⁷⁷ SEKERKA, Bohuslav. *Makroekonomie*, s. 99

⁷⁸ JUREČKA, Václav a kolektiv. *Makroekonomie*, s. 126-127

⁷⁹ FINANCEVPRAXI.CZ. *Význam a výpočet reálné úrokové sazby* [online]. 2019. [cit. 2019-02-25].

úvěrů – spotřebitelských nebo hypotečních pro domácnosti, tak také pro podniky. Zvyšují-li se úrokové sazby v ekonomice, zdražují se finanční zdroje a také se zvyšuje úročení vkladů (dočasně volných zdrojů v ekonomice). Zdražení peněz znamená, že některé skupiny domácnosti si nebudou schopni vzít úvěr. Ty domácnosti, které již úvěr mají, budou mít vyšší splátku úvěru. Pro domácnosti obě dvě situace znamenají určité ekonomické zhoršení. Pro domácnosti, které nepotřebují si půjčovat, ale chtějí si peníze ukládat nebo investovat, přinese zvyšování sazeb vyšší motivaci ke spoření a investování a nabízení svých dočasně volných zdrojů na trhu, kde si je jiné subjekty mohou půjčit.⁸⁰

Na výši úrokové míry má vliv – účel a typ úvěru, doba splatnosti, míra inflace a rizikovitost půjčky.⁸¹

3.2.7 Měnový kurz

Měnový kurz má silný vliv na mezinárodní směnu statků a služeb, ale i na posuny kapitálu mezi jednotlivými státy.⁸²

Měnový kurz je cena měny vyjádřená v jednotkách jiné měny. Kurz je většinou vyjádřen ve formě přímé kotace, to je počet jednotek domácí měny za jednu jednotku cizí měny (tzv. přímý kurzový záznam). Zahraniční měnová jednotka je stála, ale mění se počet domácích peněžních jednotek. Užívá se také nepřímé kotování (tzv. nepřímý kurzový záznam), devizový kurz říká, kolik jednotek cizí měny koupí jedna jednotka měny domácí.⁸³

Kurz je důležitým prvkem měnového systému, neboť s vývojem světové ekonomiky a mezinárodních vztahů je nutné určité měření cenového poměru měn různých zemí.⁸⁴

⁸⁰ ČERNOHORSKÝ, Jan, TEPLÝ, Petr. *Základy financí*, s. 105

⁸¹ UŠETŘENO.CZ. *Úroková míra* [online]. 2019. [cit. 2019-02-25].

⁸² PAVELKA, Tomáš. *Makroekonomie: základní kurz*, s. 162

⁸³ ŽÁK, Milan a kolektiv. *Velká ekonomická encyklopedie*, s. 438

⁸⁴ UTMAGIZINE.RU. *Oficiální měnový kurz* [online]. [cit. 2019-03-15].

Vzhledem k tomu, že úkolem světového měnového systému je podporovat rozvoj mezinárodního obchodu, každá národní měna musí mít vnější a vnitřní návratnost, tj. možnost přeměny na měny jiných států. Konvertibilita určuje míru likvidity měny na mezinárodních finančních trzích, tím pádem charakterizuje kvalitu měny. V závislosti na stupni konvertibility lze rozlišovat tři skupiny měn:⁸⁵

- volně směnitelná měna – měna, která volně a bez omezení se vyměňuje za jiné cizí měny, tj. má úplnou vnější a vnitřní reverzibilitu (návratnost),
- částečně směnitelná měna – národní měny těch států, ve kterých se uplatňují měnová omezení pro rezidenty, a také na určité typy devizových operací. Sem třeba patří ruský rubl,
- nesměnitelná (uzavřená) měna – národní měna, která funguje pouze v dané zemi a nevyměňuje se za jinou měnu.

Do které skupiny patří měna, určuje Mezinárodní měnový fond.

Měnový kurz je utvářen na devizovém trhu v závislosti na vývoji nabídky a poptávky. Výše směnného kurzu a jeho změny mají vliv na ceny dovozu a vývozu statků a služeb.⁸⁶

Existuje několik typů směnných kurzů:⁸⁷

- fixní směnný kurz – oficiální vztah mezi dvěma měnami a ustanovuje zákonem,
- plovoucí – nastaveno na obchodování na měnové burze,
- křížový kurz – poměr mezi dvěma měnami, který vyplývá z jejich poměru vůči třetí měně,
- aktuální směnný kurz – směnný kurz hotovosti, tj. hotovostní transakce, podle tohoto kurzu se provádějí výpočty do dvou dnů,
- forwardový nebo urgentní kurz transakce – sazba pro výpočet měnové (forwardové) smlouvy po určité době po uzavření smlouvy.

V případě systému fixních kurzů při jejich změně se jedná o devalvaci nebo revalvaci měny. Při devalvaci měny se zvyšuje kurz, při revalvaci se snižuje. Pokud se jedná

⁸⁵ GRANDARS.RU. *Měna a její druhy* [online]. [cit. 2019-03-15].

⁸⁶ BRČÁK, J., SEKERKA, B., STARÁ, D. *Makroekonomie – teorie a praxe*, s. 162

⁸⁷ GRANDARS.RU. *Měna a její druhy* [online]. [cit. 2019-03-15].

o flexibilních měnových kurzech, dochází k depreciaci (zvýšení kurzu) nebo apreciaci (snížení kurzu) měny. Pokud existuje přípustné flukтуаční pásmo, pak se mluví o depreciaci nebo apreciaci při pohybu uvnitř pásma a o devalvaci anebo revalvaci vně pásma.⁸⁸

Měnový trh se rozlišuje na trh valut – trh s papírovými bankovkami a mincemi, účastníky jsou především občané a odehrává se ve směnárnách či pobočkách bank. A na trh deviz – trh měn v jejich bezhotovostní podobě. Tento trh je mnohem větší než valutový a transakce probíhají elektronicky. Hlavními účastníky devizového trhu jsou banky a firmy.⁸⁹

Faktory, které působí na nabídku měny a poptávku po měně, a tím i na měnový kurz, je velmi mnoho. V tabulce číslo 1 jsou uvedeny některé determinanty ovlivňující poptávku a nabídku měny a měnový kurz.⁹⁰

Tabulka č. 1: Determinanty poptávky a nabídky měny.⁹¹

Ekonomické	Politické	Ostatní
vývoj mezinárodního obchodu, rovnováha či nerovnováha platební bilance	stabilita politického klimatu	očekávání budoucího vývoje
tempo růstu domácího produktu a národního důchodu	nebezpečí různých konfliktů	spekulace účastníků devizového trhu
stav a vývoj inflace	chování vlád nebo centrálních bank	zveřejňování základních statistických údajů
úrokové sazby	prohlášení významných politiků a představitelů významných institucí	

⁸⁸ SEKERKA, Bohuslav. *Makroekonomie*, s. 136

⁸⁹ JUREČKA, Václav a kolektiv. *Makroekonomie*, s. 282

⁹⁰ BRČÁK, J., SEKERKA, B., STARÁ, D. *Makroekonomie – teorie a praxe*, s. 163

⁹¹ BRČÁK, J., SEKERKA, B., STARÁ, D. *Makroekonomie – teorie a praxe*, s. 164

3.3 Měnová politika

Měnovou (monetární) politiku lze charakterizovat jako systém procesů. V rámci nichž se centrální banka snaží s využitím svých nástrojů o dosažení předem definovaných cílů, tj. za účelem ovlivnit měnové podmínky (úrokové sazby, měnový kurz, množství peněz v ekonomice, objem úvěrů poskytovaných bankami). Tyto jednotlivé složky měnových podmínek jsou mezi sebou závislé a měli by následně ovlivňovat ekonomiku směrem, který by měl odpovídat stanoveným cílům.⁹²

Mezi hlavní cíle měnové politiky lze označit jako základní udržování kurzu národní měny vůči předním měnám světa.

Centrální banka může měnový kurz domácí měny ovlivnit – přímo (koupí či prodejem cizí měny), nebo nepřímo (změnou krátkodobých úrokových měr v rámci měnové politiky).⁹³

Centrální banka, která provádí měnovou politiku, má na výběr mezi:⁹⁴

- restriktivní měnovou politikou - zpomalení tempa růstu množství peněz v oběhu.
- neutrální měnovou politikou – stabilizace “rozumného” tempa růstu množství peněz v oběhu.
- expanzivní měnovou politikou – zvýšení tempa růstu množství peněz v oběhu.

Druhý měnové politiky:⁹⁵

- tvrdá – zaměřená na udržení určité velikosti peněžní zásoby.
- flexibilní – zaměřuje se na regulaci úrokové sazby.

Monetární politika má dva typů nástroje – přímé a nepřímé nástroje.

Přímé (direktivní) nástroje jsou ve vyspělých ekonomických systémech využívány zřídka a jejich použití říká a selhání nástrojů nepřímých. Jedná se většinou o tyto nástroje –

⁹² POLOUČEK, Stanislav. *Bankovníctví*, s. 77

⁹³ JÍLEK, Josef. *Finance v globální ekonomice II: Měnová a kurzová politika*, s. 16

⁹⁴ CEED.CZ. *Měnová politika centrální banky* [online]. [cit. 2019-02-23].

⁹⁵ UTMAGAZINE.RU. *Měnová politika* [online]. [cit. 2019-02-23].

pravidla likvidity, úvěrové kontingenty (direktivní stanovení limitů úvěrů), úrokové limity (úrokové stropy), povinné vklady. Nepřímé nástroje v moderních ekonomikách jsou mnohem častěji využívány – diskontní nástroje, operace na volném trhu, povinné minimální rezervy, konverze a swapy cizích měn, intervence ve prospěch (v neprospěch) devizového kurzu (ovlivnění centrální bankou vývoje obchodní bilance státu a míry inflace).⁹⁶

V závislosti na ekonomické situaci v zemi provádí centrální banka politiku levných nebo drahých peněz.

Levná peněžní politika se objevuje za předpokladu recese a vysoké nezaměstnanosti. Jejím cílem je zlevnit úvěrové peníze, čímž se zvýší celkové náklady, investice, výroba a zaměstnanost. Pro spuštění této politiky může centrální banka snížit diskontní sazbu z úvěrů komerčních bank nebo koupit vládní cenné papíry na volném trhu nebo snížit míru povinných minimálních rezerv, což by zvýšilo multiplikátor peněžní zásoby. Politika drahých peněz se provádí za účelem snížení míry inflace pomocí zkrácení celkových nákladů a omezení peněžní zásoby. Dosáhnout toto lze několika způsoby – zvýšení diskontní sazby (komerční banky začínají přijímat méně půjček od centrální banky, tím se snižuje peněžní nabídka), prodej vládních cenných papírů centrální bankou, zvýšení rezervních požadavků (zkrácení přebytečných rezerv komerčních bank a snížení multiplikátoru peněžní zásoby).⁹⁷

Měnová politika je to páka, pomocí které stát nejčastěji zasahuje do ekonomiky. Má klady a zápory. Mezi silné stránky patří rychlost a pružnost. Účinnost monetární politiky může také klesat v důsledku opačné změny rychlosti oběhu peněz.

⁹⁶ FINANCE.CZ. *Monetární politika* [online]. [cit. 2019-02-23].

⁹⁷ GRANDARS.RU. *Monetární politika centrální banky* [online]. [cit. 2019-02-23].

3.4 Fiskální politika

Fiskální politika je rozpočtová politika vlády, která je zaměřená na ovlivňování ekonomiky prostřednictvím veřejných rozpočtů. Společně s monetární politikou je to nejdůležitější oblast hospodářské politiky vlády v tržní ekonomice.⁹⁸

Je nástrojem hospodářské politiky v rukou vlády a zabývá se utvářením jak příjmové stránky rozpočtu, což jsou daně, cla, sociální pojištění, tak výdajovou stránkou. Rozpočet bývá ve formě zákona a schvaluje se Parlamentem.⁹⁹

Pro fiskální politiku označení rozpočtová je odvozeno od nástroje, pomocí kterého je fiskální politika realizována, tedy rozpočtu. Fiskální politika plní funkci přerozdělovací, alokační a stabilizační a slouží k:¹⁰⁰

- nashromáždění finančních prostředků za účelem zajištění veřejných statků a ostatních statků, které vláda zabezpečuje sama,
- přerozdělování důchodů,
- ovlivňování činností, které mají za následek externality,
- usměrňování makroekonomického vývoje země pomocí příjmů a výdajů rozpočtu.

Alokační a redistribuční funkce spadají do mikroekonomické roviny. Alokační funkce se skládá ze soustředění a vynaložení finančních prostředků k úhradě produkce veřejných statků a také má vliv na alokaci výrobních faktorů s ohledem na existenci negativních a pozitivních externalit. Redistribuční funkce se snaží zmírnit nerovnosti v tržním rozdělování produktu. Stabilizační funkce patří k rovině makroekonomické a její cílem je odstraňování odchylek skutečného produktu od potenciálního prostřednictvím změn ve vládních výdajích a příjmech.¹⁰¹

V závislosti na reakci na měnící se ekonomickou situaci člení se fiskální politika na dva typy nástrojů podle toho, jestli je k jejich použití potřeba parlamentní schválení či nikoliv.

⁹⁸ PENÍZE.CZ. *Co je fiskální politika* [online]. [cit. 2019-03-15].

⁹⁹ FINANCE.CZ. *Fiskální politika* [online]. 2017 [cit. 2019-03-15].

¹⁰⁰ BRČÁK, J., SEKERKA, B., STARÁ, D. *Makroekonomie – teorie a praxe*, s. 196

¹⁰¹ JUREČKA, Václav a kolektiv. *Makroekonomie*, s. 186

Tyto nástroje jsou:¹⁰²

- záměrná opatření (diskrétní politika) – jednorázová rozhodnutí příslušných orgánů o změně daňových sazeb, změně ve struktuře výdajů státního rozpočtu a ve výši jednotlivých položek rozpočtových výdajů.
- vestavěné (automatické) stabilizátory – působí v ekonomice automaticky a nevyžadují žádná další rozhodnutí státních orgánů. Cílem je, aby napomáhaly trhu efektivně využívat výrobní zdroje a aby skutečně vyrobený produkt se co nejméně odchyloval od potenciálního produktu.¹⁰³

Mezi vestavěné opatření spadá progresivní zdanění příjmů (zmírnění fluktuací produkce a zaměstnanosti), podpora v nezaměstnanosti (objem vyplacených podpor se mění automaticky podle toho, jak se mění počet nezaměstnaných).¹⁰⁴

Podle toho, jak fiskální politika působí, lze jako u monetární politiky rozlišit expanzivní fiskální politiku (snížení čistých daní, zvýšení vládních nákupů výrobků a služeb) a restriktivní fiskální politiku (zvýšení čistých daní, snížení vládních nákupů zboží).¹⁰⁵ Expanzivní fiskální politika se provádí pro podpoření ekonomického růstu, restriktivní politika za účelem utlumit ekonomický růst.¹⁰⁶

Každá z těchto politik zahrnuje dva efekty – krátkodobý a dlouhodobý.

Krátkodobý efekt expanzivní fiskální politiky: stát buď sníží daně, nebo zvýší své nákupy, což povede k růstu hrubého národního produktu, růstu zaměstnanosti, ale často také k růstu cenové hladiny. Dlouhodobý efekt expanzivní politiky vede zpravidla ke zvyšování cen a tím i k inflaci, to znamená, že se nemění úroveň produktu a zaměstnanosti, ale zvyšuje se úroveň cen.¹⁰⁷ Restriktivní efekty lze považovat za opak efektů expanzivní.

¹⁰² MIRAS.CZ. *Fiskální politika, deficit a vládní dluh* [online]. 2019. [cit. 2019-03-15].

¹⁰³ FINANCE.CZ. *Fiskální politika* [online]. 2017 [cit. 2019-03-15].

¹⁰⁴ BRČÁK, J., SEKERKA, B., STARÁ, D. *Makroekonomie – teorie a praxe*, s. 201

¹⁰⁵ SEKERKA, Bohuslav. *Makroekonomie*, s. 385

¹⁰⁶ BRČÁK, J., SEKERKA, B., STARÁ, D. *Makroekonomie – teorie a praxe*, s. 199

¹⁰⁷ FINANCE.CZ. *Fiskální politika* [online]. 2017 [cit. 2019-03-15].

Základem fiskální politiky je rozpočtová soustava, tj. soustava veřejných rozpočtů představující tvorbu a použití centralizovaných peněžních fondů vládou za určité období. Jádrem rozpočtové soustavy je státní rozpočet, který je finančním plánem hospodaření státu. Průběžně a na konci rozpočtového období se posuzuje plánovaný a skutečný rozpočet.¹⁰⁸

Při přijímání státního rozpočtu se zohledňuje výše příjmů a výdajů. Za optimální rozpočet se považuje rozpočet, ve kterém se výše příjmů rovná výši výdajů, tzv. vyrovnaný rozpočet. V praxi tohoto zpravidla nelze dosáhnout a dochází k rozpočtovému deficitu (výdaje vyšší než příjmy) nebo proficitu (výdaje nižší než příjmy).¹⁰⁹

¹⁰⁸ BRČÁK, J., SEKERKA, B., STARÁ, D. *Makroekonomie – teorie a praxe*, s. 197

¹⁰⁹ UTMAGAZINE.RU. *Státní rozpočet* [online]. [cit. 2019-03-15].

4 Analytická část

V analytické části této diplomové práce budou zanalyzovány a porovnány makroekonomické ukazatele tří států a proběhne srovnání jejich ekonomik. Protože z těchto tří států se Česko stalo samostatným, nezávislým státem v roce 1993 po rozpadu Československa, kdežto ostatní dva v roce 1991 po rozpadu SSSR, pro lepší porovnání bude zkoumáno období od roku 1993 až po současnost.

4.1 Hrubý domácí produkt České republiky, Ruska a Arménie

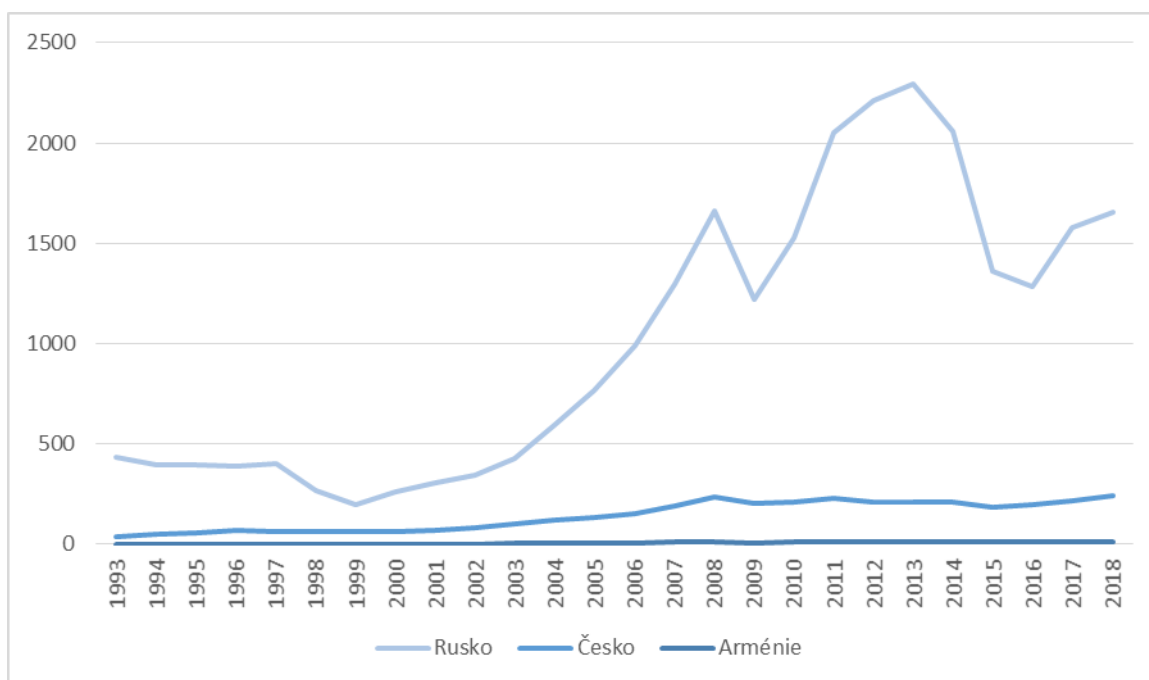
Základem hospodářské činnosti kterékoli země je tvorba a zvětšení hrubého domácího produktu. Je to ekonomická významná hodnota, která ukazuje úroveň rozvoje země za určitou dobu a je to cena všeho, co se ve státě vyrobí.

Níže uvedený graf číslo 8 představuje údaje o HDP Česka, Ruska a Arménie v miliardách dolarů v letech 1993 – 2018.

Jak je vidět z tohoto grafu, Rusko mělo poměrně výrazné nárůsty a zároveň i poklesy ve vývoji hrubého domácího produktu. Od roku 1993 se hrubý domácí produkt Ruska zvýšil ze 435,08 mld. dolarů na 1658 mld. dolarů v roce 2018. Přírůstek činil 281,08 %. Za sledované období se nejhorší ukazatel hrubého domácího produktu v Rusku objevil v roce 1999 a činil 195,91 mld. dolarů, protože se v roce 1998 proběhla jedna z nejhorších hospodářských krizí v historii státu. Tato krize nastala v souvislosti s obtížnou ekonomickou situací v zemi, která byla vyvolána neúčinnou makroekonomickou politikou, kterou úřady prováděly v polovině 90. let. Důsledky krize vážně ovlivnily vývoj ekonomiky a země jako celku. Negativním výsledkem bylo, že byla oslabena důvěra obyvatel a zahraničních investorů v ruské banky a stát, jakož i v národní měnu. Velké množství malých podniků zkrachovalo, bankovní systém byl v kolapsu po dobu nejméně šesti měsíců, několik bank vyhlásilo bankrot. Odehrály se politické změny a chystaly se i další – nový prezident. Maximální objem hrubého domácího produktu vyjádřený v dolarech byl v roce 2013 a rovnal se 2.297,1 mld. dolarů. Prognózy analytiků na rok 2013 se během roku třikrát změnila a byly lepší, než se ve skutečnosti ukázalo. Ovlivňovala to cena ropy - začátkem roku 2013 se její cena zvýšila (růst výnosů z vývozu), od druhé poloviny roku cena už klesala. V roce 2013 se začala řešit otázka připojení

Krymu, kvůli které nastaly ekonomické a politické problémy s EU a USA, a následně přišly i sankce. To vše mělo vliv na vývoj kurzu rublu, po roce 2014 měna oslabila, proto v přepočtu na dolary ukazatel HDP za rok 2013 je vysoký, ale ve skutečnosti se v domácí měně ekonomice nejvíce dařilo v roce 2018. V roce 2013 ekonomika Ruska byla skoro ve fázi stagnace. Největší nárůst byl zaznamenán v roce 2011 a činil 34,55 %. Maximální pokles o 33,81 % byl zaznamenán hned po sankcích v roce 2015.

Graf č. 8: Hrubý domácí produkt Česka, Ruska a Arménie v miliardách dolarů v letech 1993-2018.¹¹⁰

Na výše uvedeném grafu číslo 8 lze vypořadovat, že v Česku od roku 1993 do roku 2018 měl vývoj hrubého domácího produktu mírně stoupající tendenci. Za sledované období se nejnižší ukazatel objevil v roce 1993 a činil 40,61 mld. dolarů.

Pro širší obraz a lepší porovnání bude uveden ukazatel HDP tehdejšího Československa za rok 1991 (29,68 mld. dolarů) a 1992 (34,59 mld. dolarů).¹¹¹

¹¹⁰ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z World Development Indicators (www.worldbank.org).

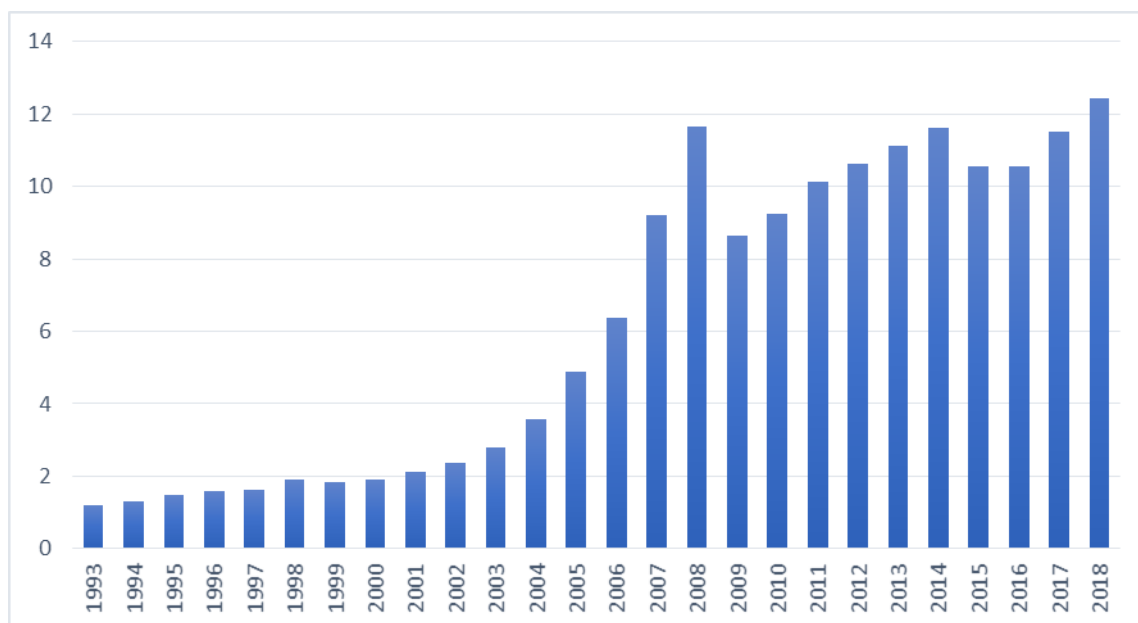
¹¹¹ WORLD BANK.ORG. *GDP (current USD)*. [online]. 2019. [cit. 2019-10-05].

Z toho vyplývá, že i po rozpadu ČSSR se ekonomika Česka jako samostatné republiky rozvíjela a postupně nabývala vyšších hodnot. Nejlepších hodnot česká ekonomika dosáhla v roce 2018, kdy se HDP rovnal 245,23 mld. dolarů.

V roce 2018 český vývoz činil 4,4 bilionů korun. „Už teď je ale téměř jisté, že ještě nikdy v historii samostatné ČR jsme na zahraničních trzích neuplatnili tolik českého zboží, českého know-how a českých technologií, jako v roce 2018.“¹¹²

Jelikož Arménie je ve srovnání s Českem a Ruskem malý stát a její ekonomika nedisponuje takovými čísly jako ekonomika dvou dalších států, na grafu není vidět její trend, a proto vývoj HDP Arménie bude dodatečně uveden v grafu níže.

Graf č. 9: Hrubý domácí produkt Arménie v miliardách dolarů v letech 1993-2018¹¹³

Z grafu č. 9 lze vyčíst, že po rozpadu SSSR měla ekonomika Arménie stoupající trend až do roku 2009. V roce 2009 se odehrála ve všech státech světa globální ekonomická krize, která vedla k hospodářskému poklesu. Z hodnoty 11,66 mld. HDP klesl na 8,65 mld. dolarů, tj. o 25,81 %, což je pro stát s takovou velikostí a politicko-ekonomickými

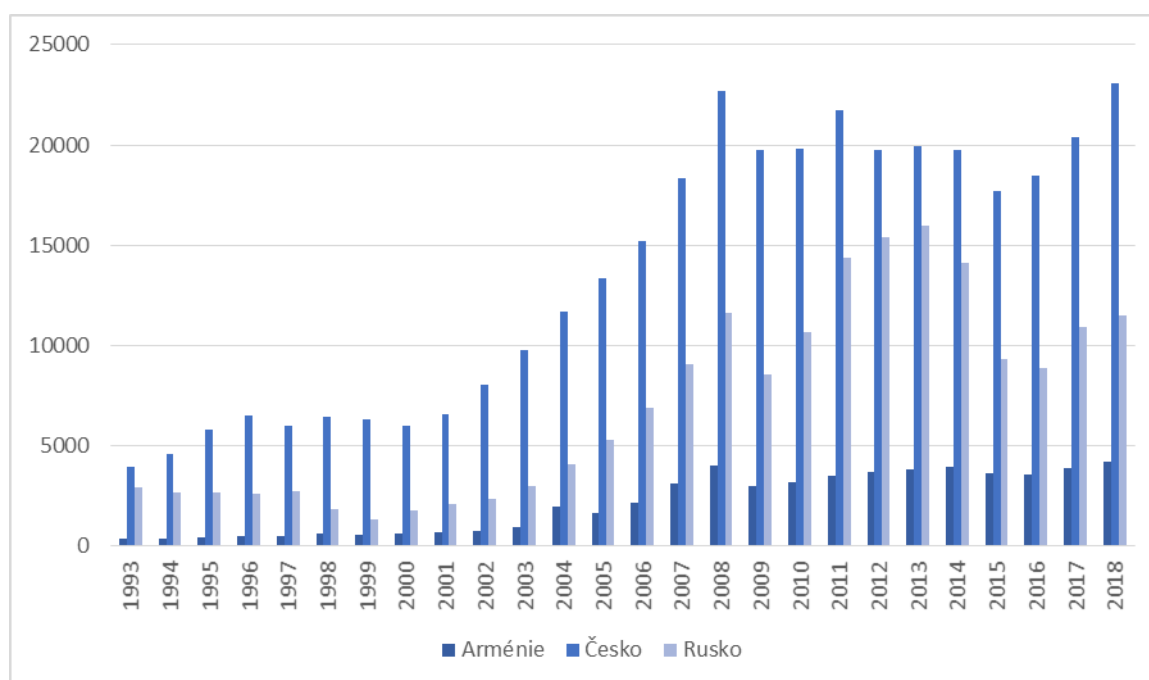
¹¹² BUSINESSINFO.CZ. *Rok 2018 byl pro český vývoz rekordní, dařilo se i agentuře CzechTrade* [online]. 2019. [cit. 2019-08-17].

¹¹³ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z World Development Indicators (www.worldbank.org).

podmínkami v sousedství poměrně citelný jev. Během pěti let po hospodářské krizi stát skoro dosáhl předkrizového ukazatele a v roce 2014 hrubý domácí produkt činil 11,61 mld. dolarů. Nejúčinnější byla ekonomika Arménie v roce 2018 - 12,43 mld. dolarů, kdy nárůst byl tedy o 7,81 %. Nebyl to největší nárůst za zkoumané období, největší vzestup se konal v roce 2007 a rovnal se 44,36 %. Jeden z mnoha faktorů, proč ekonomika státu byla v roce 2018 úspěšná, je to, že na přelomu dubna a května tohoto roku se uskutečnila „sametová“ revoluce, proběhla změna vlády, změnil se politický režim, zvýšil se demografický přírůstek přirozený i ten, který byl ovlivněn návratem lidí do státu, změnil se způsob zdanění, začalo se pracovat nad celní správou – usnadnilo se proclení a trh přilákal více zahraničních investic.

Jak již bylo nastíněno, státy se mezi sebou liší počtem obyvatel, velikostí a přírodními podmínkami. Proto pro lepší posouzení situace a životní úrovně občanů států bude znázorněn HDP na obyvatele.

Graf č. 10: HDP na obyvatele v Arménii, Česku a Rusku v amerických dolarech v letech 1993-2018.¹¹⁴

¹¹⁴ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z World Development Indicators (www.worldbank.org).

Z výše uvedeného grafu číslo 10 je patrné, že dle hrubého domácího produktu na obyvatele je na tom ze všech tří států nejlépe Česká republika. Průměr HDP na obyvatele za sledované období u Česka činí 13 522,67 dolarů, u Ruska – 7 032,17 dolarů a u Arménie – 2 021,08 dolarů. Životní úroveň občana České republiky je lepší a může si dovolit více než občané dvou dalších států. Ve srovnání s Ruskem je to způsobeno menším počtem obyvatel, protože HDP na obyvatele je současný HDP dělený na počet obyvatel v daném roce, a ve srovnání s Arménií je to ovlivněno výkonnějším reálným hrubým domácím produktem.

Nejvyšší tempo růstu HDP na obyvatele v Česku byl zaznamenán v roce 2007 (o 4 325,3 dolarů ve srovnání s ostatními roky) a následně nejvyšší pokles se uskutečnil v roce 2009, v období ekonomické krize, kdy pokles byl o 2 957,3 dolarů.

Nejrychlejší růst HDP na obyvatele v Arménii připadal na rok 2004 - z 930,1 dolarů vzrostl na částku 1 991,9 dolarů, tj. nárůst o 1 061,8 amerických dolarů. Od roku 1993 do roku 2018 HDP na obyvatele se zvýšilo o 11,8 krát. U České republiky se zvýšilo 5,9 krát, u Ruska 3,9 krát. V Arménii se, stejně jako v Česku, maximální negativní částka tohoto ukazatele objevila v roce 2009 a to pokles o 1 016,6 amerických dolarů.

V Ruské federaci největší navýšení HDP na obyvatele se ukázalo po hospodářské krizi v roce 2011, kdy nárůst činil 3 676,2 dolarů. Jak bylo již zmíněno výše, byla to perioda i většího nárůstu reálného HDP a malého přírůstu obyvatelstva (rozdíl v počtu obyvatel mezi rokem 2010 a 2011 se rovná 111 419 os.)¹¹⁵

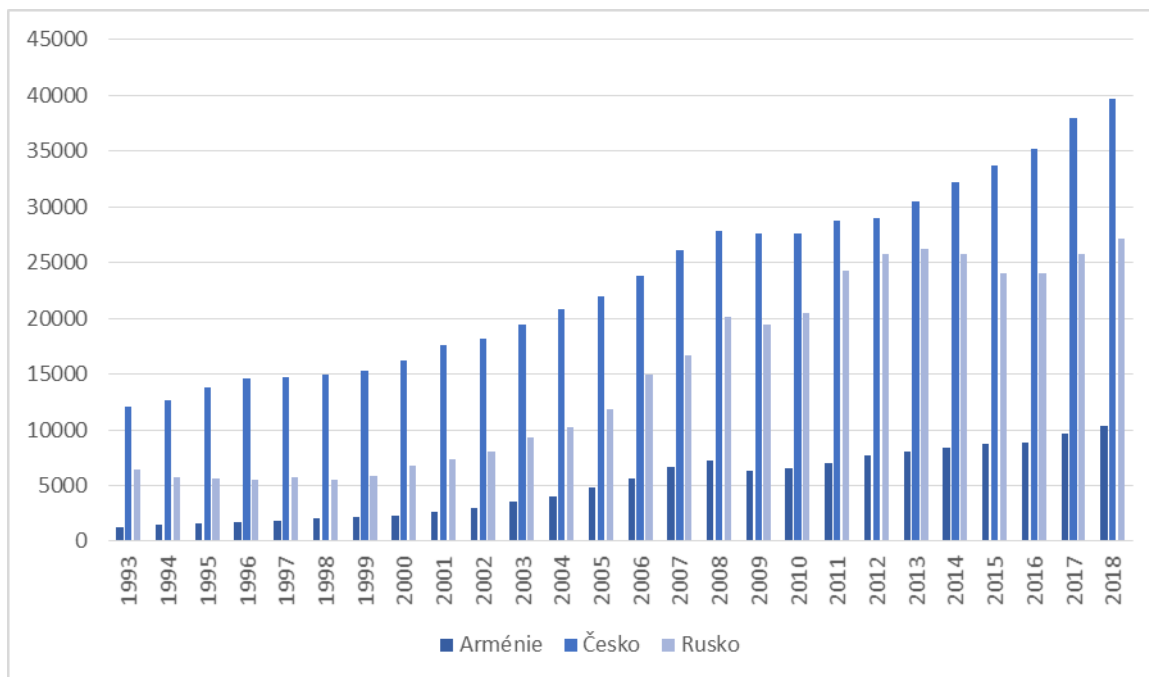
Maximální úbytek byl zaznamenán v roce 2015 a tvořil 4 786,9 dolarů. Připadl na období řešení otázky Krymu a sankcí, když reálný HDP klesl na nejnižší hodnotu - 33,81 % s tím, že nárůst obyvatelstva činil 277 204 os.

Také bude zmíněn HDP na obyvatele v paritě kupní síly. Tento ukazatel je nezbytný pro srovnání různých zemí a je také klíčovým ukazatelem hospodářského rozvoje a toho, jak

¹¹⁵ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z World Development Indicators (www.worldbank.org).

bohatý či chudý stát je. Navíc tento ukazatel vyhlazuje sezónní výkyvy na trhu. Hlavní rozdíl mezi HDP na obyvatele v paritě kupní síly a nominálním HDP na obyvatele spočívá v tom, že v prvním případě se berou v úvahu životní náklady v odhadované zemi.

Graf č. 11: HDP na obyvatele v paritě kupní síly v letech 1993-2018.¹¹⁶

Na základě dat z grafu č. 11 lze pozorovat, že nejlepší výkonnost ekonomiky má Česká republika. Má rostoucí trend, z téhož vyplývá, že maximální hodnota, kterou dosáhla Česká republika, byla v roce 2018 ve výši 39 743,6 amerických dolarů. Malý pokles se projevil v roce 2009 a činil 245,5 dolarů. V roce 2010 se ukazatel vrátil do předkrizového rostoucího tempa. Za zkoumaný časový interval se HDP na obyvatele v paritě kupní síly zvýšil o 229,52 %.

Skoro stejný trend s Českou republikou ve vývoji HDP na obyvatele v paritě kupní síly má Arménská republika - jen v menších peněžních objemech až na částku poklesu v roce 2009, kdy úpadek byl ve větším peněžním objemu a rovnal se 938,1 dolarům. Po roce 2009 se uskutečnil růst a lepší hodnota ukazatele se projevila v roce 2018 s částkou ve výši

¹¹⁶ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z World Development Indicators (www.worldbank.org).

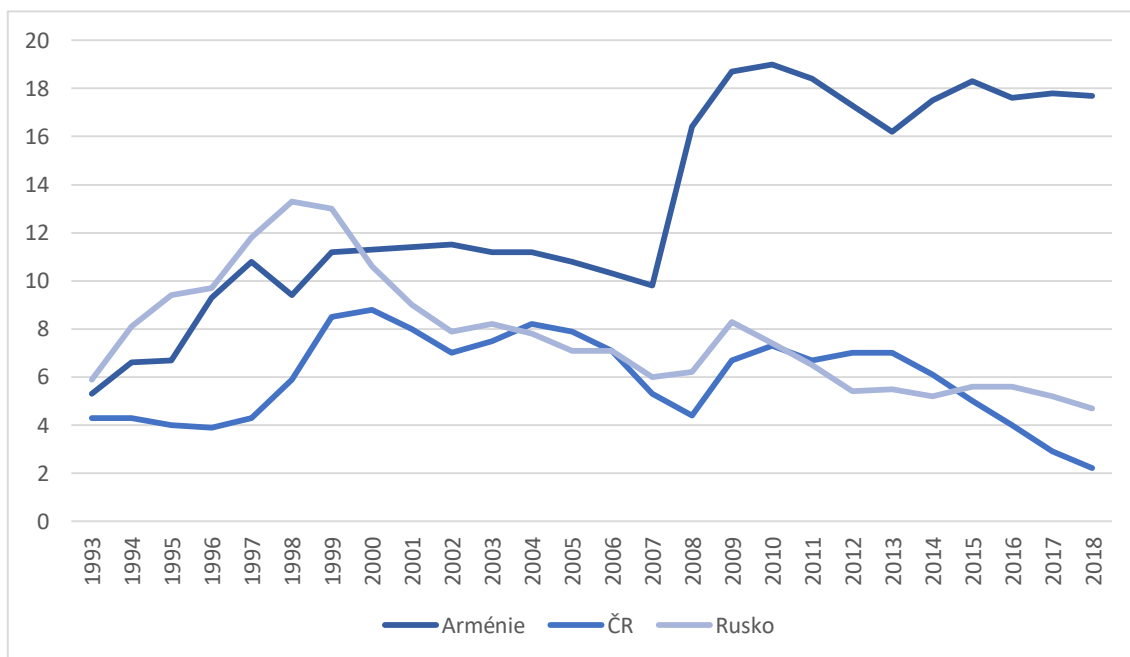
10 324,9 USD. Přírůstek HDP na obyvatele v paritě kupní síly od roku 1993 do 2018 činil 696,55 %.

V Rusku růst ukazatele začal v roce 1998 a trval až do roku 2008. V roce 2009 zaznamenal pokles ve výši 873,7 dolarů, který byl výraznější ve srovnání s Českem ve stejném roce, ale i následný nárůst byl prudší. Přesahoval částku poklesu a rovnal se 1 200,2 USD. Od roku 2013 společně se snižováním HDP klesl i HDP na obyvatele v paritě kupní síly, snížení trvalo do roku 2015. Od tohoto data je vidět pomalý nárůst a nejvýkonnější hodnota byla v roce 2018 ve výši 27 147,3 amerických dolarů. Během sledovaného období HDP na obyvatele v paritě kupní síly vyrostl o 323,06 %.

4.2 Nezaměstnanost států

V této části práce bude prozkoumána jako kritérium hospodářství nezaměstnanost a bude znázorněna v grafech třech ekonomických odvětvích (zemědělství, průmysl a služby) a podíl každého státu v tomto odvětví za období 1993-2018.

Graf č. 12: Obecná míra nezaměstnanosti v letech 1993-2018.¹¹⁷

¹¹⁷ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z World Development Indicators (www.worldbank.org).

Z grafu č. 11 je patrné, že nejhorší stav v této ekonomické oblasti má Arménie, je to spojeno s tím, že existuje monopolizace trhu a jsou zde nepříznivé podmínky pro rozvoj středních a malých podniků. Situace se radikálně změnila po rozpadu Sovětského svazu a po přechodu na tržní vztahy. Průmyslový komplex byl těžce poškozen. V sovětských dobách existovalo asi 700 velkých podniků. Existovaly podniky, které zaměstnávaly až 15-17 tisíc lidí, byly to giganti. O návratu starého průmyslového systému je zbytečné mluvit, ale bez obnovy průmyslového komplexu nebude možno vyřešit problémy v oblasti nezaměstnanosti, migrace a sociálních služeb. Pokud nebudou některé podniky obnoveny nebo vytvořeny podniky nové, otázka nezaměstnanosti bude stále otevřena. V roce 2010 po krizi dosáhl stát svého vrcholu – 19 % nezaměstnaných připadalo na celkovou pracovní sílu. Po roce 2010 do roku 2013 ukazatel klesl o 2,8 %, ale pak zase nabral rostoucí rychlost. Poslední tři roky se obecná míra nezaměstnanosti drží pod hranici 18 % a má pomalé klesající tempo. Vláda by měla realizovat všechny naplánované sociální programy.

Například v roce 2018 realizace státních programů zaměstnanosti činila pouze 25 %. To znamená, že z částky 1,7 mld. dramů, které byly přiděleny ze státního rozpočtu na 250 tisíc nezaměstnaných, bylo vynaloženo pouze 25 %.¹¹⁸

Maximum obecné míry nezaměstnanosti v Rusku bylo v roce 1998 – 13,3 %, tj. 8 938 tisíc osob, a to v období velké hospodářské krize a politicko-ekonomických změn, kdy země zažila krach velkého počtu podniků, jak již bylo zmíněno dříve a rok poté byl i horší ukazatel HDP. Podniky byly nuceny přesunout pracovníky do sekundárního odvětví nebo na částečný úvazek v naději, že se situace zlepší a obnoví se výroba. Po roce negativního extrému nabral ukazatel klesající trend a po 20 letech dospěl k pozitivnímu extrému za zkoumaný úsek - 4,7 %, snížil se tedy skoro o trojnásobek.

Celkově nezaměstnanost v Rusku zůstává relativně nízká, což je způsobeno především tím, že neexistuje žádná alternativa k nezaměstnanosti ve formě vysokých dávek a sociálních

¹¹⁸ ARMENIASPUTNIK.AM. *Nezaměstnanost v Arménii*. 2019. [online]. [cit. 2019-09-15].

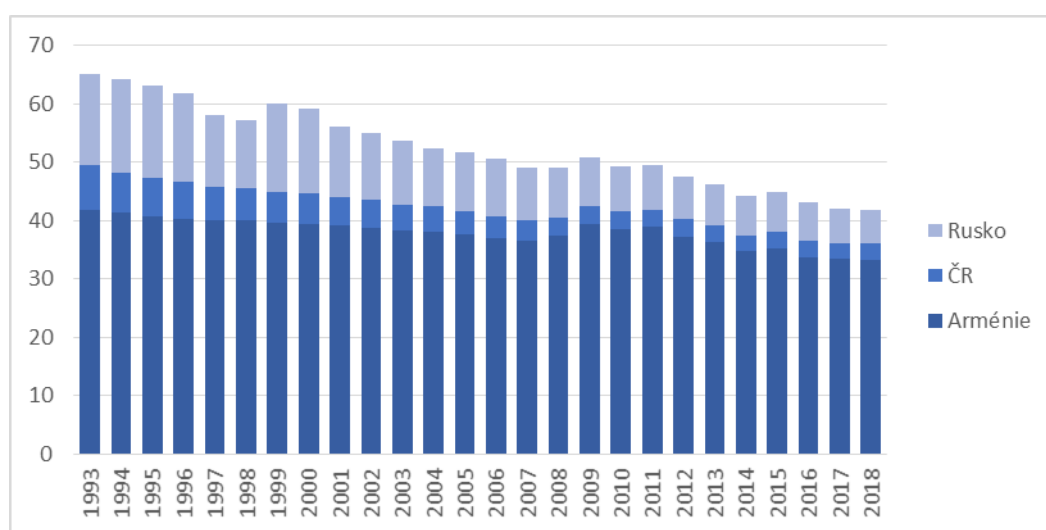
podpor, proto lidé hledají způsoby a zdroje příjmů, často i neformální. K zachování nízké míry nezaměstnanosti přispívá i měnící se demografická struktura obyvatelstva.

Za pozorované období Česká republika nepřesáhla hranici 9 %. Nejvyšší dosažený bod byl v roce 2000 a rovnal se 8,8 %, což je 454 tisíc nepracujících osob. Nejlepších hodnot dosáhla Česká republika ve stejném roce jako Rusko - v roce 2018. Hodnota činila 2,2 % a je nejlepší nejen mezi těmito státy, ale i mezi státy EU. Na jednu stranu je to dobrá situace, ale na druhou stranu stále existuje nabídka prací, po kterých je každým rokem menší poptávka, nejsou zaměstnanci, ani odborníci, protože ti již jsou zaměstnáni. To může vést k záporným důsledkům, například k omezení výroby v dané oblasti. Jediným krokem pro zlepšení situace je zvýšení mezd. Lze říci, že v takových podmínkách jsou zaměstnanci pánem na trhu práce.

Dále budou znázorněny grafy zvolených odvětví a zaměstnanost v těchto odvětvích, které tvoří podstatnou část HDP.

Z níže uvedeného grafu lze postřehnout, že ve srovnání s Ruskem a Českem v Arménii na obor zemědělství připadá skoro největší počet zaměstnaných lidí. Průměr od roku 1993 do 2018 představuje 38 %. Například, jak již bylo uvedeno v teoretické části této práce, v roce 2016 v Arménii bylo využito 2 847 ha plochy.

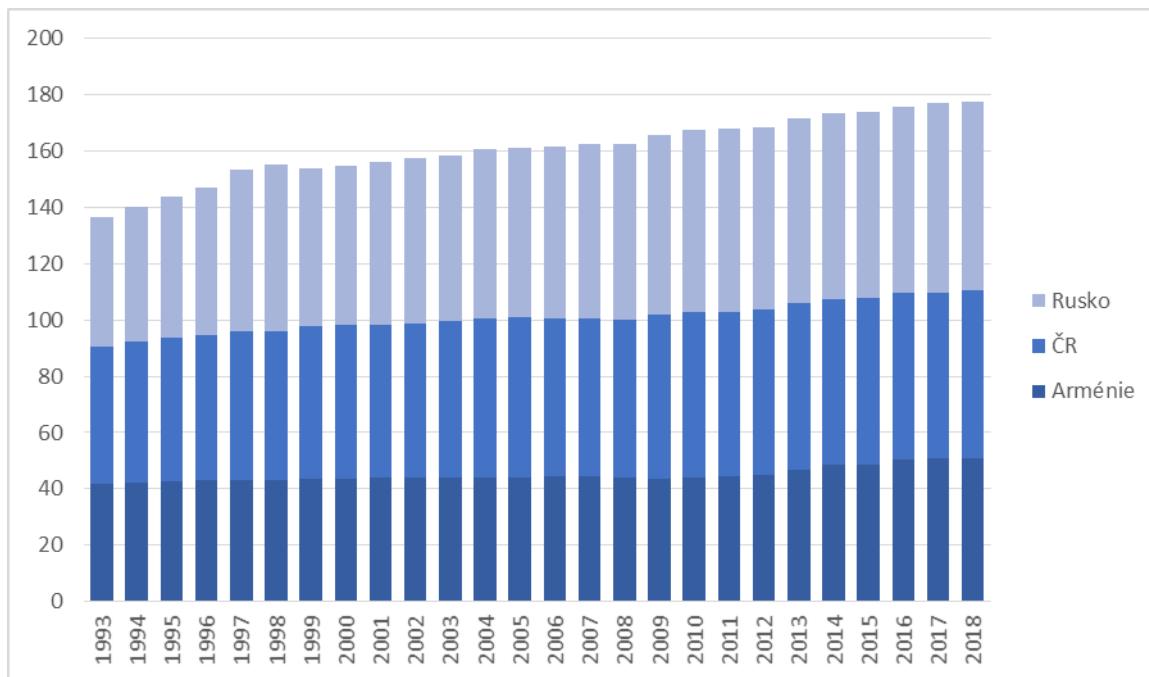
Graf č. 13: Zaměstnanost v zemědělství v procentech v letech 1993-2018.¹¹⁹

¹¹⁹ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z World Development Indicators (www.worldbank.org).

V Rusku a Česku čím dál tím méně lidí pracuje v zemědělském odvětví, je to způsobeno automatizací a robotizací procesů. Průměr Ruska za pozorované období je 10,3 % a Česka – 4,3 %.

Graf č. 14: Zaměstnanost ve službách v procentech v letech 1993-2018.¹²⁰

V sektoru služeb naopak možné sledovat tendenci ke zvýšení počtu zaměstnaných. I zde existuje faktor automatizace, ale stále je nutná lidská činnost. Čím rychleji roste trh, tím více pracovní síly potřebuje odvětví služeb. Tento sektor zahrnuje velký počet odvětví – velkoobchod a maloobchod, opravy, hotely a restaurace, dopravu a komunikace, finanční činnost, poskytování dalších veřejných, sociálních a osobních služeb.

V Arménské republice a České republice se během 26 let zvýšení pohybovalo kolem 10 %, v Ruské federaci kolem 21 %. Průměr zaměstnaných za tento interval v Rusku činí 60,1 %, v Česku - 55,9 % a v Arménii – 45 %.

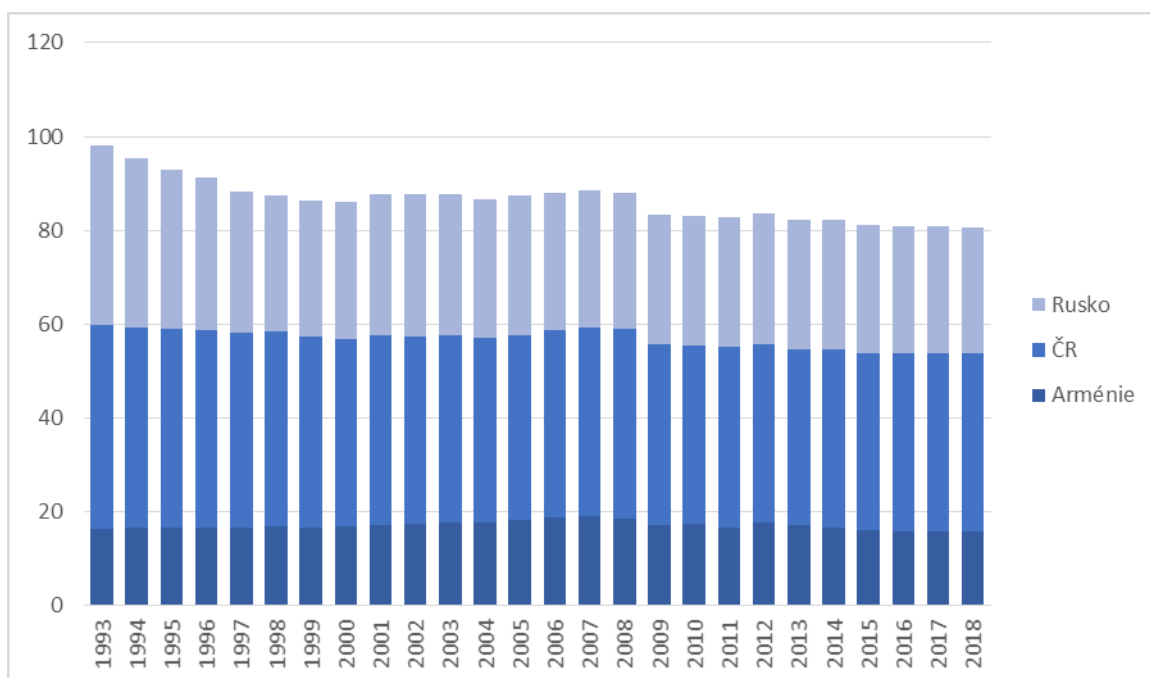
Od začátku nového století se skoro ve všech státech světa rychle rozvíjí maloobchodní trh. V Rusku například od roku 2006. Velkým podnětem pro rozvoj těchto odvětví bylo

¹²⁰ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z World Development Indicators (www.worldbank.org).

rozšířené pronikání velkých síťových společností, jakož i šíření moderních maloobchodních formátů - hypermarkety, supermarkety, diskonty, obchody se zbožím a online obchodování. Společnosti začaly diverzifikovat obchodní formáty a zvyšovat sortiment zboží a služeb.

V Česku se, spolu s rozvojem maloobchodního trhu díky turistické atraktivitě, rozvíjí a zlepšuje hotelnictví, roste počet restaurací a turistických agentur, rozvíjejí se dopravní služby. Na zprovoznění všech těchto pododvětví v sektoru služeb je potřeba pracovní síla. Díky tomu tento sektor zaměstnává nejvíc lidí a tvoří skoro polovinu HDP státu.

Graf č. 15: Zaměstnanost v průmyslu v procentech v letech 1993-2018.¹²¹

V průmyslovém oboru ze všech tří států nejvíce osob zaměstnává Česká republika - průměr je 39,8 %. Z grafu je vidět, že zaměstnanost v průmyslu má klesající tendenci. Největší tendence je u Ruska. Od roku 1993 ukazatel zaměstnanosti klesl o 11,3 %. Nejmenší je u Arménie - o 0,6 %. Jak již bylo zmíněno výše, v Arménii jsou problémy s počtem průmyslových podniků. Po rozpadu SSSR většina existujících podniků byla zavřena, otevřenými zůstaly malé podniky a v malém množství, které nejsou schopné zaměstnat velký počet nezaměstnaných.

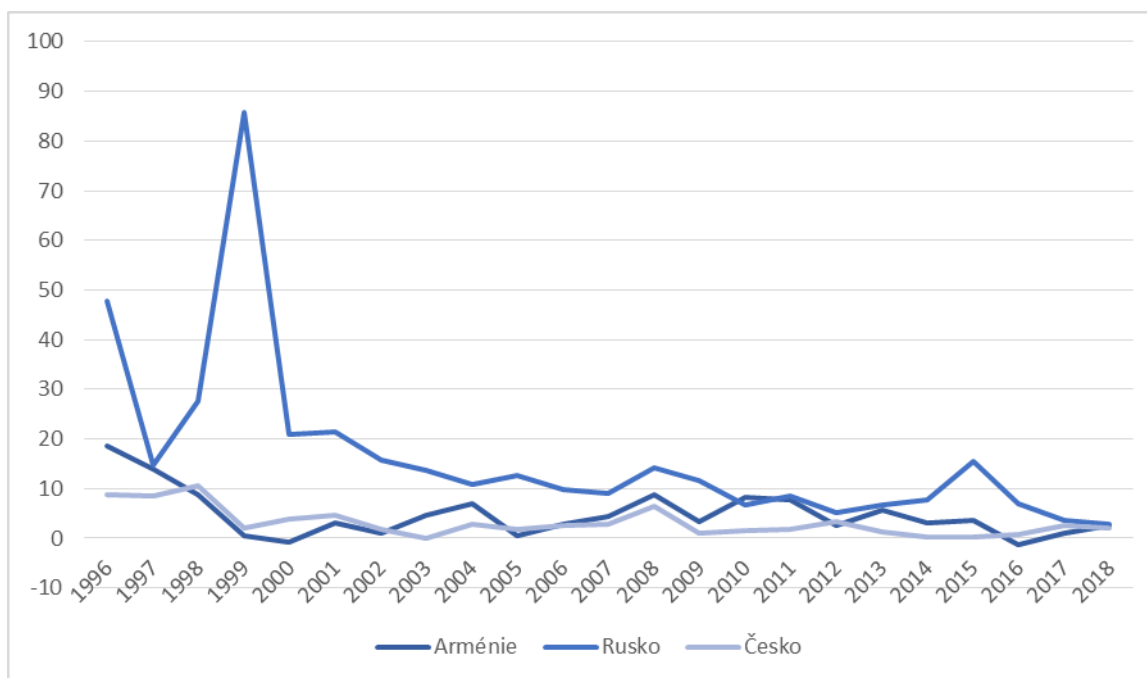
¹²¹ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z World Development Indicators (www.worldbank.org).

4.3 Inlace států

Inlace je objektivním procesem a je přirozená pro moderní typ hospodářství. Lišit se může pouze míra znehodnocení peněz, ale samotný proces je nevyhnutelný, jinak by se celá světová ekonomika zhroutila.

Pro lepší sestavení a zobrazení grafu budou údaje za rok 1993, 1994 a 1995 zapsány zvlášť v tabulce pod grafem.

Graf č. 16: Vývoj inflace v Česku, Rusku a Arménii v letech 1996-2018 v procentech.¹²²

Tabulka č. 2: Vývoj inflace v Česku, Rusku a Arménii v letech 1993-1995 v procentech.¹²³

	Arménie	Rusko	Česko
1993	1922,9	874,2	20,8
1994	3373,8	307,7	10
1995	176	197,4	3

V 90. letech minulého století, po rozpadu SSSR, ekonomika Ruska a Arménie zažila hlubokou recesi doprovázenou prudkým nárůstem inflace, poklesem investic, velkým

¹²² Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z World Development Indicators (www.worldbank.org).

¹²³ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z World Development Indicators (www.worldbank.org).

nedostatkem zboží, zvýšením zahraničního dluhu, poklesem příjmů domácností a mnoha dalšími negativními jevy.

Jak je vidět z tabulky č. 2, v letech 1993-1995 Arménie a Rusko zažívaly hyperinflaci. V Rusku se navíc objevila v roce 1999 pádivá inflace. V Arménii byl vrcholem rok 1994 s 3 373,8 procentní inflací. Během roku se inflace snížila 19,2 krát a v roce 1995 již činila 176 %. Začátkem roku 1995 stát zahájil privatizaci podniků otevřeným upsáním akcií, které se staly základem privatizace. Oživení ekonomiky bylo zaznamenáno od roku 1995. V roce 2000 a 2016 se objevila deflace, stát dosáhl záporných hodnot (-0,8 % rok 2000, -1,4 % rok 2016). Deflace vypovídá o snížení ekonomiky, její efektivnosti a zvýšení nezaměstnanosti. Deflace v roce 2000 byla kvůli devalvaci dramy vůči dolaru. V roce 2016 kvůli revalvaci dramy vůči dolaru se nezaměstnanost ve státě rovnala 17,6 %. Snížení míry inflace bylo o 5,1 % ve srovnání s rokem 2015. Od roku 1998 (až na rok 2000 a 2016) do roku 2018 ve státě je pozorována mírná inflace.

Ještě před rozpadem SSSR v roce 1992 se tehdejší vláda Ruska rozhodla uvolnit regulaci cen a předpokládalo se, že takový krok povede k finanční rovnováze, ale opak byl pravdou a došlo k hyperinflaci. Důvodem byla přítomnost monopolistů na trhu a úplná absence konkurence. Výsledkem byl depresivní stav ekonomiky země. Oblast projevu inflačních procesů byla omezena peněžním tokem, protože v oblasti bezhotovostního obratu byla situace přísně kontrolována finančními orgány státu. Hlavní roli hrála otázka papírových peněz, protože tato funkce byla zcela v rukou výkonné moci a tomu ještě neexistoval takový faktor, jako nezávislá centrální banka. Navíc se ještě poskytovaly granty a extrémně levné půjčky. Pod vlivem výše uvedených faktorů se začátkem 90. let v ruské ekonomice vytvořil silný inflační převis. V roce 1993 se spotřebitelské ceny meziročně zvýšily o 874,2 %. Absence antiinflačního programu a orientace hlavně na monetaristické metody regulace ekonomických procesů vedla k cvalu inflace. Začátkem roku 1995 bylo přijato politické rozhodnutí o změně rozpočtové politiky: odmítnutí tisku peněz a hledání neinflačního zdroje rozvoje. Rozpočtový deficit a dluhové závazky rostly. V roce 1998 byl vyhlášen default¹²⁴. Zároveň proběhla devalvace rublu a začal se vývoz kapitálu z Ruska.

¹²⁴ Default – neplnění smlouvy o půjčce, tj. včasné splacení úroku nebo jistiny z dluhových závazků.

Koncem roku 1999 se míra inflace rovnala 85,7 %.

Ani v Rusku, ani v Česku za sledované období nebyla pozorována deflace. V Česku ani hyperinflace, jen v roce 1993 a 1998 cválající inflace (20,8 % a 10,7 %) a v letech 2003, 2014 a 2015 se česká míra inflace pohybovala kolem nulových hodnot.

„Inflační cíl kolem 0 % sice vypadá lákavě a není principiálně nijak nedosažitelný měnovou politikou, skrývá však velká nebezpečí. Hlavním z nich je to, že ekonomika, která dlouhodobě funguje s inflací kolem nuly, bude také nutně mít relativně nízké úrokové sazby. To znamená, že se zvyšuje pravděpodobnost, že v dobách recesí monetární politika narazí na nulovou spodní hranici úrokových měr a tím přichází o svůj hlavní nástroj. V takových případech potom musejí centrální banky sahat po nástrojích nestandardních anebo rezignují na stabilizaci a ovlivňování ekonomiky.“¹²⁵

Na úroveň inflace v roce 2015 mělo dopad snížení cen některých potravinářských výrobků, nižší ceny benzínu a motorové nafty, zvýšení cen tabákových výrobků, alkoholických nápojů a poplatků.¹²⁶

Za pozorovaný interval byla v České republice zaznamenána mírná inflace až na případy cválající inflace. Mírná inflace ukazuje na normální vývoj ekonomiky, podílí se na rozvoji výroby a reprezentuje normální růst cen za rok.

4.4 Veřejný dluh států

Veřejný dluh je dluh vůči jiným státům, mezinárodním organizacím a jiným subjektům mezinárodního práva. Veřejný dluh je součástí státního dluhu. Důsledky veřejného dluhu pro stát jsou horší, než jsou důsledky domácího dluhu. Se zahraničním dluhem musí stát poskytovat ostatním státům cenné zboží a služby, aby byl schopen splácet úroky a dluh, což snižuje životní úroveň obyvatelstva. Existuje také varianta, že věřitelský stát při

¹²⁵ ČNB.CZ. *O deflaci, inflaci a inflačním cíli – zdánlivě banální debata o číslech*. 2014. [online]. [cit. 2019-11-24].

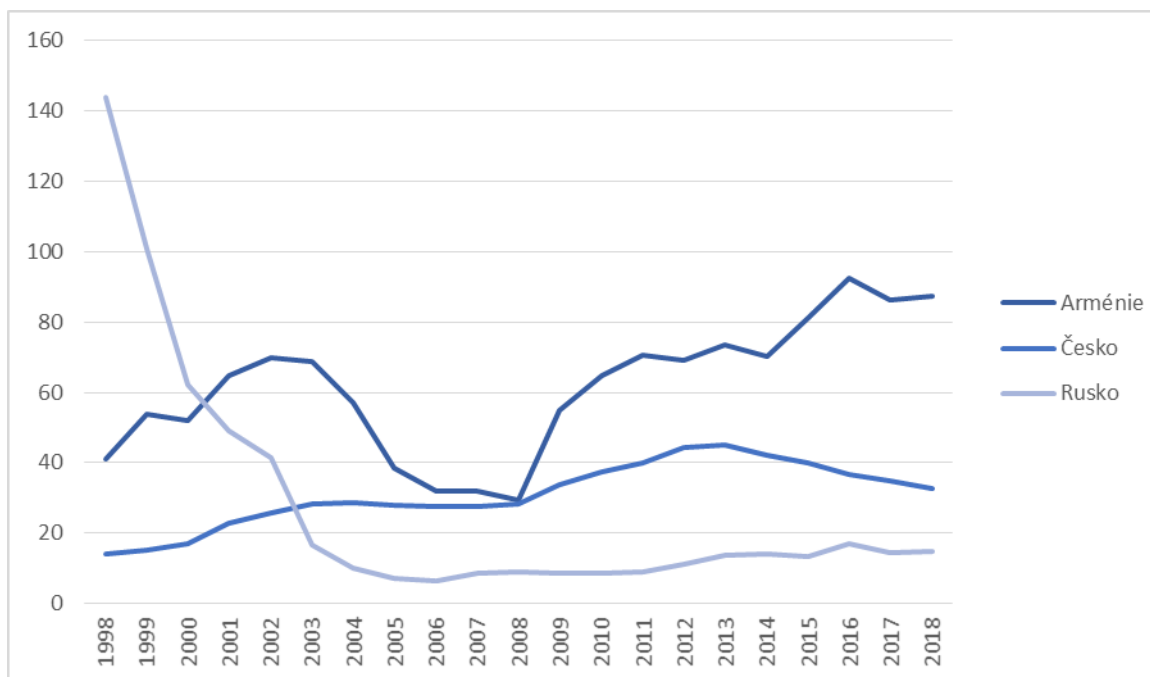
¹²⁶ ČSÚ.CZ. *Veřejná databáze. Ceny, inflace*. 2019. [online]. [cit. 2019-09-15].

poskytování půjčky může požadovat splnění řady podmínek, které nejsou pro půjčující si stát výhodné.

Na níže uvedeném grafu číslo 16 je představena výše veřejného dluhu v poměru k HDP v procentech pro Arménii, Českou republiku a Ruskou federaci v letech 1998-2018. Jak je vidět z tohoto grafu, za zvolený časový interval klesající trend veřejného dluhu je u Ruské federace. Zajímavé je, že Rusko do roku 2017 pokrývalo dluh nejen Ruska jako samostatného státu, ale i dluhy bývalého Sovětského svazu.

Ruská vláda 2. dubna roku 1993 oznámila, že převezme všechny závazky bývalých sovětských republik a splatí dluh SSSR s podmínkou odmítnutí podílu na zahraničních aktivech SSSR. Dohoda se nazývala „nulová možnost“. Rusko tak získalo veškerý veřejný dluh ve výši 96,6 miliard amerických dolarů.¹²⁷

Graf č. 17: Výše veřejného dluhu států v poměru k HDP v (%).¹²⁸

¹²⁷ TASS.RU. *Proč Rusko platilo dluhy SSSR*. 2017. [online]. [cit. 2019-10-15].

¹²⁸ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z evropského statistického úřadu (www.eurostat.eu) a The Global Economy (www.theglobaleconomy.com).

Z výše zobrazeného grafu je patrné, že nejvyšší poměr dluhu k HDP byl v roce 1998, kdy dluh překračoval hodnotu HDP skoro 1,5 krát. Mezi roky 1998 a 2000 meziroční pokles tvořil cca 40 %. Od roku 2003 se výše veřejného dluhu v poměru k HDP v Rusku drží pod hranici 20 %.

V České republice byl maximální podíl dluhu k HDP v roce 2013, kdy poměr byl ve výši 44,9 %. Jedná se o kumulativní účinek po globální finanční krizi, kdy ekonomika státu okamžitě pocítila dopad krize, ale na dluhu země se projevil se zpožděním. České zahraniční zadlužení nebylo na krizi připraveno. Podíl ve zvoleném časovém období se drží pod hranici 45 %. Po roce 2013 je vidět klesající trend, meziroční průměr klesání je 2,46 %. Během dvaceti let se poměr českého veřejného dluhu k HDP zvýšil o 132,86 %.

Poměr dluhu na HDP je možné snížit především pomocí růstu HDP, i když je to běh na dlouhou trať. Řešením je ekonomický růst spolu se stanovením takových „pravidel hry“, aby každoroční deficity byly udrženy v rozumných hranicích.¹²⁹

Česká republika je na čtvrtém místě z hlediska veřejného zadlužení ve srovnání s ostatními zeměmi EU. Na prvním místě je Estonsko, na druhém – Lucembursko, na třetím – Bulharsko.¹³⁰

Jak lze zaregistrovat z téhož grafu, arménský veřejný dluh také nebyl na krizi připraven. V době odehrávání se globální finanční krize byl arménský dluh na nejnižší pozici a v lepším stavu za zkoumaný časový interval se jeho podíl rovnal 29,24 %. Kvůli této nepřipravenosti se následujícím rokem zahraniční dluh skoro zdvojnásobil. Do roku 2011 dluh měl tendenci k růstu, v roce 2012 se ukázal malý pokles o 1,37 %, který se nepodařilo udržet a ani stagnovat. V roce 2016 zadlužení dosáhlo nejvyššího bodu ve výši 92,44 %.

Strukturu veřejného dluhu republiky představují přibližně z 84 % půjčky od mezinárodních organizací. Koncem roku se 2016 Mezinárodní asociace pro rozvoj stala hlavním věřitelem Arménie, na kterou připadá 32,6 % zahraničního dluhu. S Mezinárodní bankou pro obnovu

¹²⁹ ČNB.CZ. *Veřejný dluh inflačním kouzlem nezmizí*. 2014.[online]. [cit. 2019-10-15].

¹³⁰ EUROSTAT.EU. *General government gross debt (EDP concept)*. 2019. [online]. [cit. 2019-10-18].

a rozvoj byla podepsána úvěrová smlouva ve výši 135 milionů EUR s cílem rozvíjet místní ekonomiku a infrastrukturu. Arménská vláda rovněž přijala půjčky od zahraničních států, jejichž podíl na veřejném dluhu země ke konci roku 2016 činil 15 %.¹³¹

4.5 Zahraniční obchod států

Zahraniční obchod a jeho tempo hraje velmi důležitou roli v rozvoji světového hospodářství. Umožňuje efektivněji využívat ekonomický potenciál země, přispívá k růstu produktivity práce a příjmů. Účast různých zemí na mezinárodním obchodu podporuje posílení produkce a prohloubení její specializace. Výsledkem pak je, že mezinárodní komoditní toky lokálně pokrývají skoro celý svět a slouží jako silný faktor ekonomického růstu.

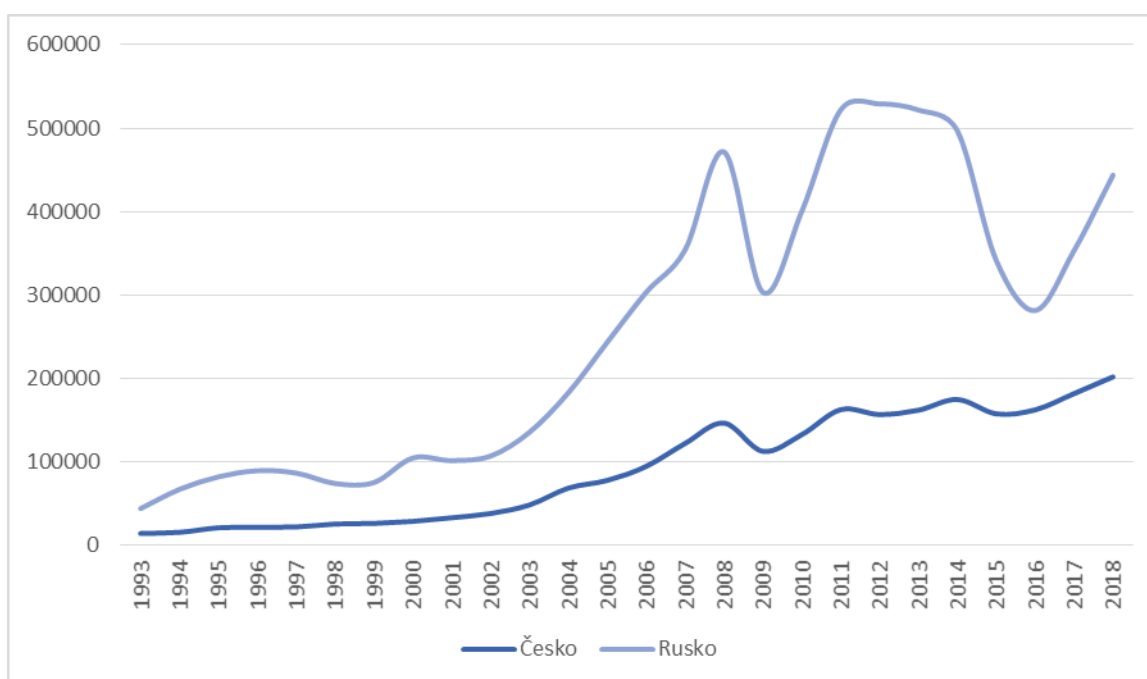
Graf č. 17 ukazuje export států ve zkoumaném období. Jak je vidět z grafu Česká republika reprezentuje stoupající trend. Přírůstek od roku 1993 do 2018 činí 1297,84 %. Z grafu si lze všimnout, že od začátku sledovaného období do roku 2003 objemy exportu stoupaly mírně, ale už od roku 2003 objem měl prudký nárůst. Souvisí to s tím, že v roce 2004 Česká republika vstoupila do Evropské unie a tím pádem vstoupila i do oblasti volného pohybu zboží, což usnadnilo obchodování se státy EU a se státy, které mají společné smlouvy o obchodu s EU. Největší propad nastal ve chvíli světové finanční krize mezi rokem 2008 a 2009, pokles byl o 33 844 mld. amerických dolarů a v tu dobu rekordně poklesl i světový obchod.

Z téhož grafu lze pozorovat stabilní export u Ruska mezi roky 2000 a 2002, kdy průměr činil 104 739 mld. dolarů, a stoupající vývoz od roku 2002 do roku 2008, kdy byl nárůst 364 305 mld. dolarů. V době krize vývoz klesl o 35,67 %. Pak byl zaznamenán velmi prudký nárůst, během dvou let se export zvýšil o 218 623 mld. amerických dolarů a předběhl předkrizové hodnoty. V roce 2011 se hodnota exportu rovnala 522 011 mld. dolarů, což je největší ukazatel vývozu za sledované období. V letech 2014-2016 lze sledovat strmý klesající trend, klesání bylo o 215 097 mld. amerických dolarů. Během

¹³¹ ARMRUS.INFO. *Státní dluh Arménie pokračuje v růstu*. 2017. [cit. 2019-10-16].

těchto dvou let se vývoz snížil skoro o stejnou částku, o jakou se dokázal zvýšit během předchozích zmíněných dvou let. Pokles byl způsoben sankcemi USA a Evropy a také ostatních států světa. V takových případech největší hrozbou bývá nepřímá škoda, tj. uzavření přístupu pro stát k technologickým a finančním trhům, což vyvolává technologickou zaostalost země a potlačení růstu HDP. V současné době vývoz stoupá nahoru.

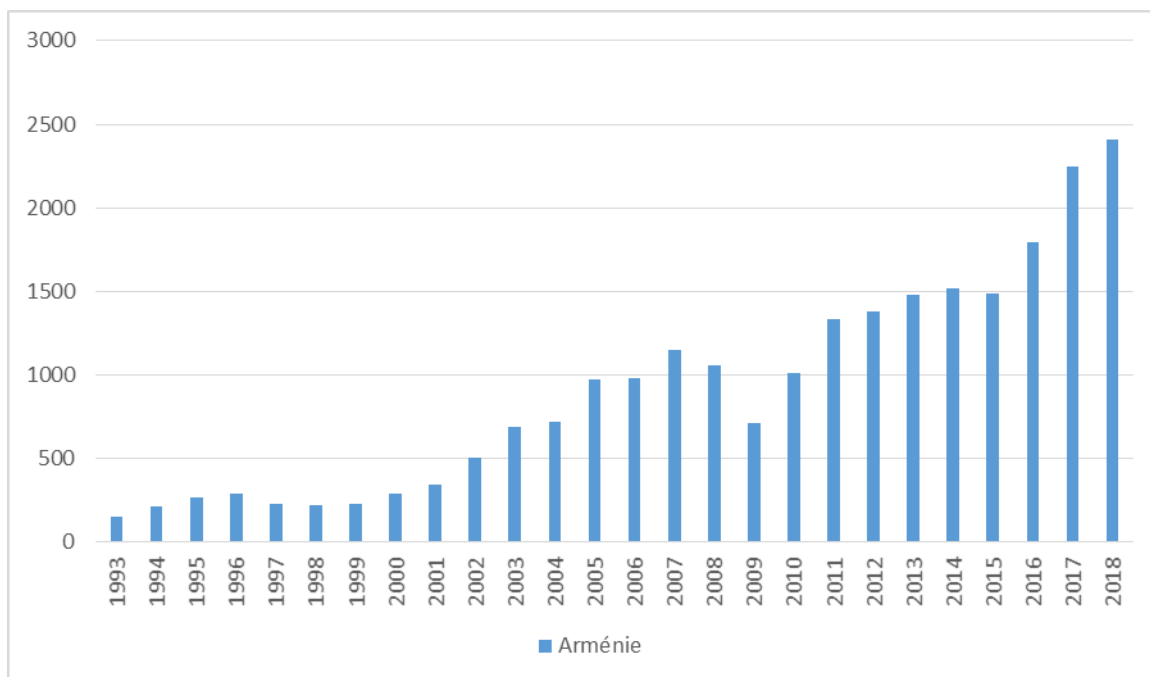
Graf č. 18: Export Česka a Ruska v letech 1993-2018 v mld. dolarů.¹³²

Kvůli velkému rozdílu v peněžním objemu exportu a importu Ruska a Česka vůči Arménii budou grafy vývozu a dovozu Arménie znázorněny zvlášť, aby byly dostatečně viditelné.

¹³² Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z World Development Indicators (www.worldbank.org).

Graf č. 19: Export státu Arménie v letech 1993-2018 v milionech amerických dolarů.¹³³

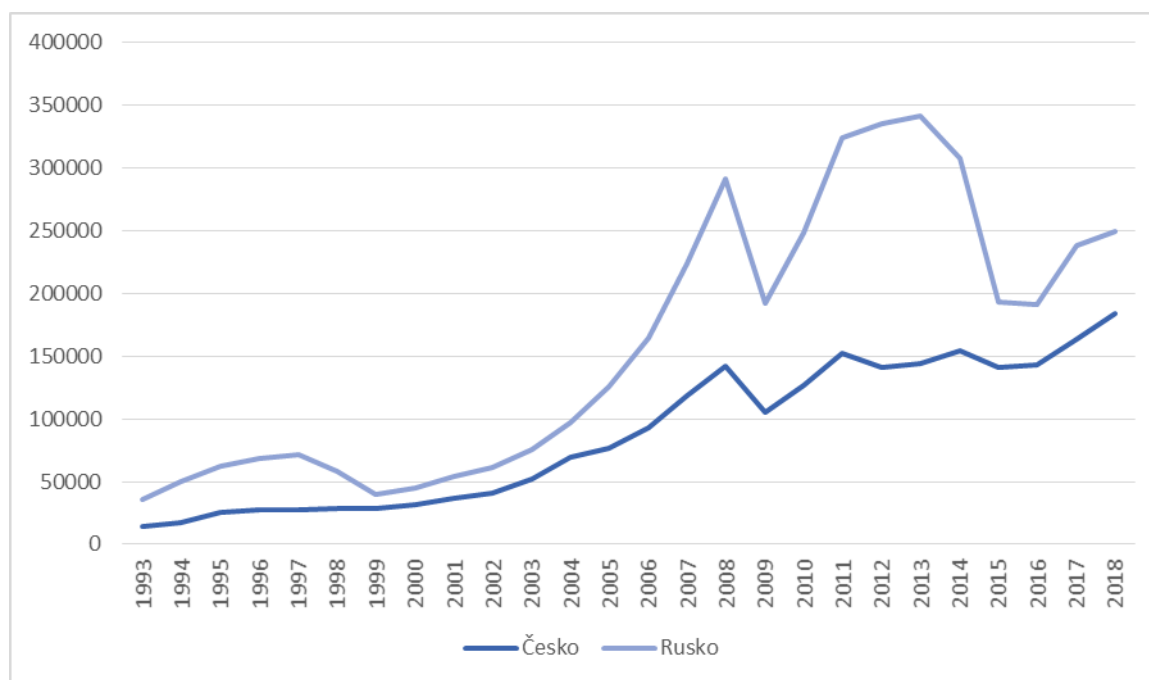
Výše znázorněný graf ukazuje, že se arménský export od roku 1993 snaží pomalým tempem ale zvedat nahoru. Rozpad SSSR vedl k vážnému přerušení hospodářských vztahů mezi zúčastněnými státy. Stát prošel pomalými změnami a obchodními reformami a potřeboval navázat vazby se světem za nových okolností a stát se součástí světového hospodářství. Nevýhodou je, že Arménie nemá přístup k moři a s některými ze svých sousedů má uzavřené hranice, proto export není pro stát snadnou záležitostí. Maximální pokles vývozu byl (jako i České republiky) mezi lety 2008-2009, kdy klesání činilo 32,8 %. Poté dochází k nárůstu a největší přírůstek byl zaznamenán v roce 2017 o 453 mld. amerických dolarů. V průběhu 26 let export vzrostl o 1446 %.

Níže uvedený graf reprezentuje skoro stejný příběh importu těchto států, ale s různou intenzitou. Každým rokem Česká republika více dováží, pokles dovozu byl pouze v roce 2009. Vrcholem ruského dovozu byl rok 2013 s 341 269 mld. dolarů, potom následoval strmý pokles, který byl také spojen se sankcemi. Úpadek činil 148 250 mld. dolarů. Jedna z hypotéz důvodů sankcí je, že ruská vláda sama chtěla a způsobila si dané sankce, aby stát méně dovážel a začal více vyrábět a pokrývat trh domácími výrobky nebo je dovážet

¹³³ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z arménského statistického úřadu (www.armstat.am).

ze států Eurasijského hospodářského svazu. Při porovnání vývozu a dovozu obou států je vidět, že vývoz převyšuje objemy dovozu, což znamená, že saldo zahraničního obchodu je kladné, tj. zájmy domácích výrobců nejsou potlačeny.

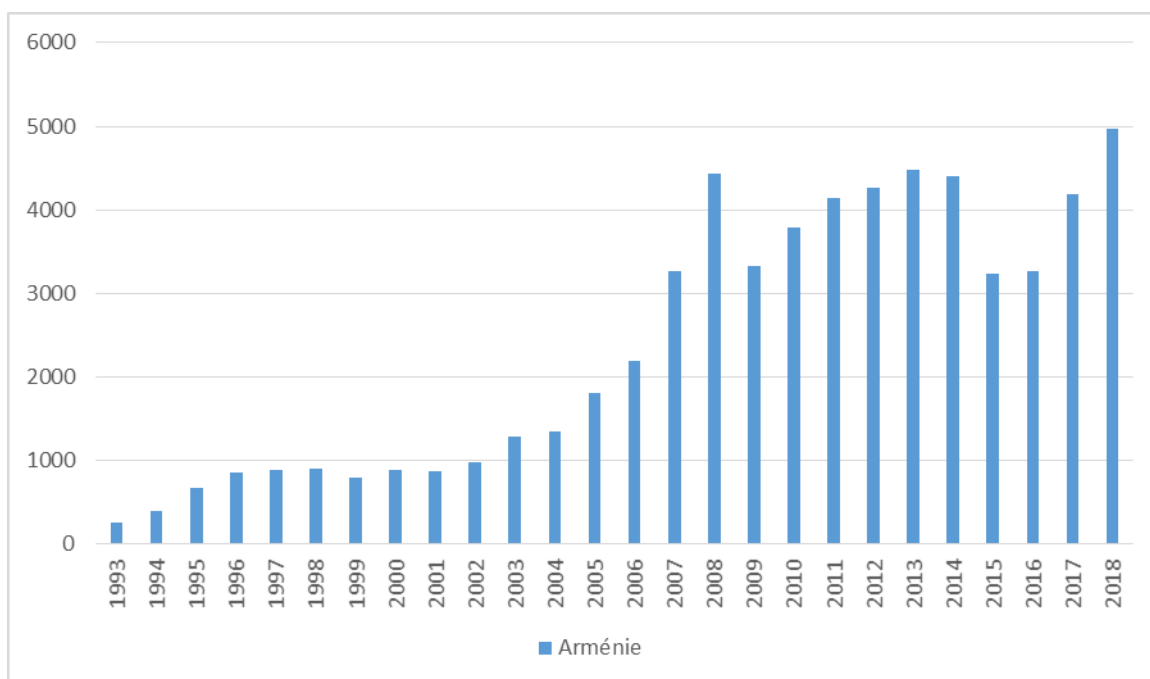
Graf č. 20: Import Česka a Ruska v letech 1993-2018 v mld. dolarů.¹³⁴

Z níže zobrazeného grafu číslo 20 je vidět, že Arménie také má tendenci ke zvyšování dovozu. V roce 2018 byl dovoz nejvyšší - 4 963 mil. dolarů. Při srovnání dovozu a vývozu Arménie je patrné, že dovoz převyšuje vývoz, saldo zahraničního obchodu je záporné, trh je zaplavený importovaným zbožím, což je v rozporu se zájmy výrobců uvnitř státu. Záporná obchodní bilance se rovnala 2,6 milion USD.

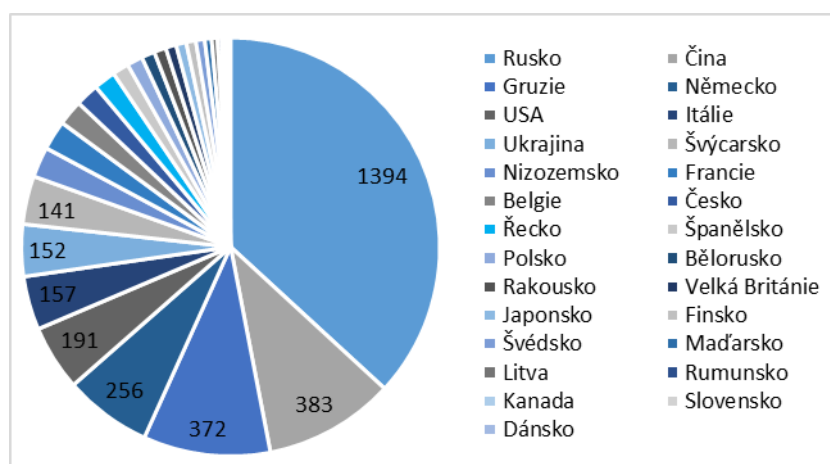
¹³⁴ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z World Development Indicators (www.worldbank.org).

Graf č. 21: Import států Arménie v letech 1993-2018 v milionech dolarů.¹³⁵

Na níže uvedených grafech č. 21 a č. 22 jsou znázorněny seznamy států, kam a odkud Arménie dovážela a v jakém poměru. Z obou grafů je vidět, že největším partnerem v importu a exportu pro Arménskou republiku v roce 2018 bylo Rusko. Podíl arménského dovozu z Ruska se z celkového dovozu rovnal 28,09 %. Druhé místo v dovozu měla Čína - 7,72 % a třetí místo – Gruzie s podílem 7,5 %.

Graf č. 22: Podíl dovozu Arménie z partnerských států v roce 2018 v mil USD.¹³⁶

¹³⁵ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z arménského statistického úřadu (www.armstat.am).

¹³⁶ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z arménského statistického úřadu (www.armstat.am).

Hlavní dovozní skupiny Arménie: ¹³⁷

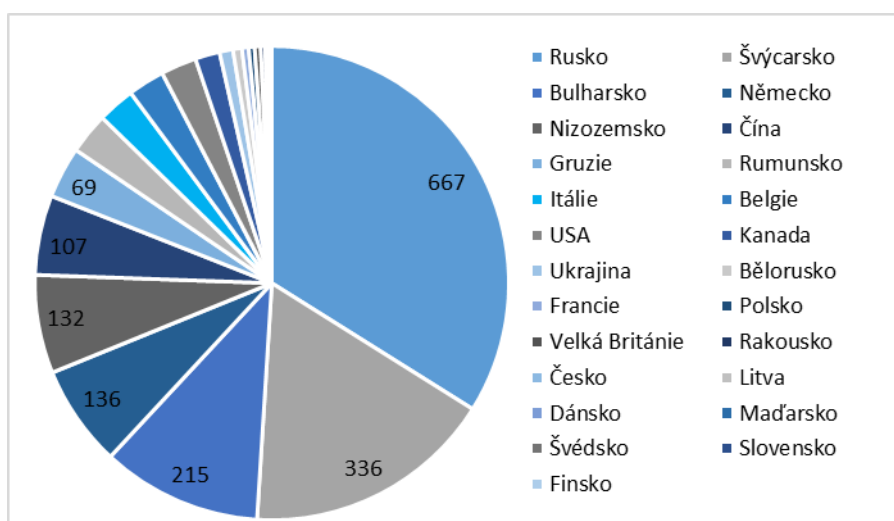
- stroje, zařízení a mechanismy (18,8 %),
- nerostné produkty, zejména plynové a ropné produkty (14,5 %),
- potravinářské výrobky (8,1 %),
- chemické produkty a produkty spojené s průmyslem (8 %),
- obecné kovy a výrobky z nich (6,9 %).

Podíl arménského exportu do Ruska z celkového vývozu se rovnal 27,65 %. Druhé místo v exportu obsadilo Švýcarsko s poměrem 13,93 % a třetí místo Bulharsko s podílem 8,91 %.

Hlavní vývozní skupiny Arménie: ¹³⁸

- nerostné produkty (26,7 % z celku),
- jídlo a pití (22,9 %),
- drahé kameny a polodrahokamy a šperky z nich vyrobené (12,7 %),
- obecné kovy a výrobky z nich (12,3 %),
- textil a výrobky z něj (9,3 %).

Graf č. 23: Podíl vývozu Arménie do partnerských států v roce 2018 v mil. USD.¹³⁹

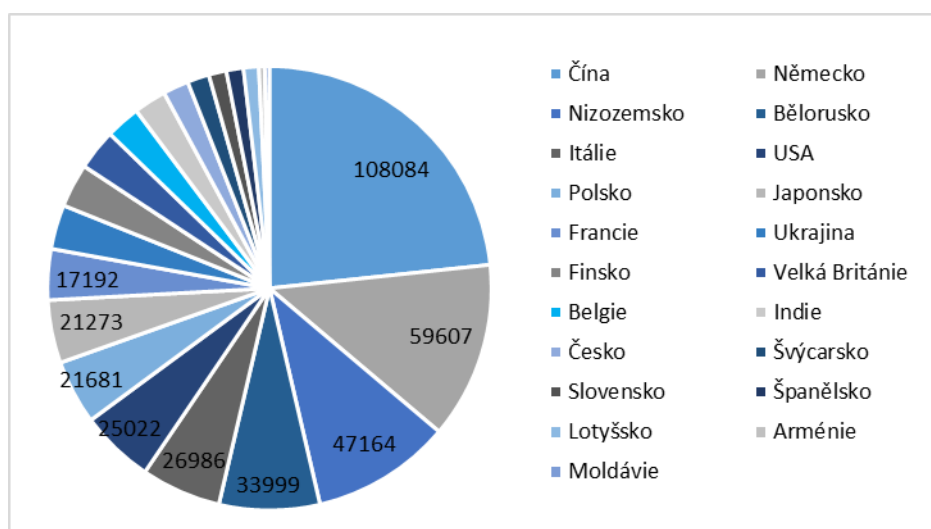
¹³⁷ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů arménského statistického úřadu (www.armstat.am).

¹³⁸ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů arménského statistického úřadu (www.armstat.am).

¹³⁹ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů arménského statistického úřadu (www.armstat.am).

Z grafu č. 23 je patrné, že největším partnerem Ruska ve vývozu a dovozu v roce 2018 byla Čína. Její podíl na celkovém obratu obchodu Ruska ve zkoumaném roce je 15,7 %. Německo je druhým největším partnerem Ruska v roce 2018 a poměr obchodu je 59 607 mil. USD. Třetí místo zaujímá Nizozemsko - 47 164 mil. USD. Celkový obchod Ruska se státy EU tvoří 42,7 % celkového obratu zahraničního obchodu Ruské federace.

Graf č. 24: Obrat zahraničního obchodu Ruska s hlavními partnery v roce 2018 v mil. dolarů.¹⁴⁰

Hlavní vývozní skupiny Ruska v roce 2018:¹⁴¹

- palivové a energetické produkty (63,7 %),
- kovy a výrobky z nich (9,9 %),
- stroje, zařízení a dopravní prostředky (6,5 %),
- produkty chemického průmyslu, kaučuk (6,1 %),
- výrobky ze dřeva, buničiny (3,1 %),
- potravinářské výrobky a zemědělské suroviny (5,5 %).

Hlavní dovozní skupiny Ruska v roce 2018:¹⁴²

- stroje, zařízení a dopravní prostředky (47,3 %),
- produkty chemického průmyslu, kaučuk (12,4 %),
- potravinářské výrobky a zemědělské suroviny pro jejich výrobu (18,3 %).

¹⁴⁰ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů ruského statistického úřadu (www.gks.ru).

¹⁴¹ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů ruského statistického úřadu (www.gks.ru).

¹⁴² Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů ruského statistického úřadu (www.gks.ru).

Z níže uvedeného grafu č. 24 je vidět, že největším obchodním partnerem dle obratu zahraničního obchodu České republiky v roce 2018 bylo Německo (111 936 mld. dolarů). Na druhém místě je Čína s podílem 28 733 mld. amerických dolarů a třetí místo zaujímá Polsko s obratem 26 444 mld. dolarů.

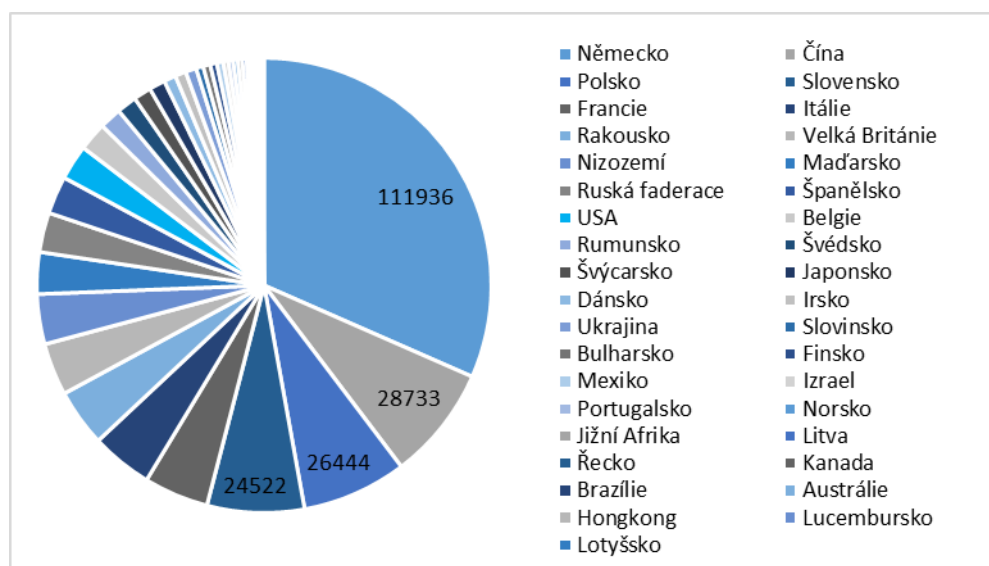
Hlavní dovozní skupiny České republiky v roce 2018: ¹⁴³

- stroje a dopravní prostředky (47,3 %),
- tržní výrobky tříděné hlavně podle materiálu (16,4 %),
- průmyslové spotřební zboží (11,7 %),
- chemikálie a příbuzné výrobky (10,9 %).

Hlavní vývozní skupiny České republiky v roce 2018: ¹⁴⁴

- stroje a dopravní prostředky (58,1 %),
- tržní výrobky tříděné hlavně podle materiálu (14,9 %),
- průmyslové spotřební zboží (12,3 %).

Graf č. 25: Obrat zahraničního obchodu Česka s obchodními partnery v roce 2018 v mil. dolarů.¹⁴⁵

¹⁴³ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů českého statistického úřadu (www.czso.cz).

¹⁴⁴ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů českého statistického úřadu (www.czso.cz).

¹⁴⁵ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů českého statistického úřadu (www.czso.cz). Vlastní přepočtení CZK na USD dle ČNB kurzu průměru za rok 2018.

Rozvoji hospodářské spolupráce mezi Českou republikou a vedlejšími státy pomáhá to, že dle své průmyslové struktury je ekonomika Česka a každého z těchto států do určité míry doplňující, důležité je také jejich geografické sousedství, vzájemná spjitost dálničních a kolejových drah. Výhoda ekonomické spolupráce s těmito zeměmi je také dána tím, že většina podniků v klíčových odvětvích těžkého průmyslu je soustředěna blízko svých hranic, díky tomu vzdálenost mezi prodávajícími a kupujícími je malá, což výrazně snižuje dopravní náklady a vytváří velké příležitosti pro spolupráci v různých oblastech hospodářského života.

V rozvoji světového hospodářství je zahraniční obchod důležitým komponentem. Obchod přispívá k vytvoření měnových, finančních a úvěrových vztahů, průmyslové a vědeckotechnické spolupráce mezi státy. Zahraniční obchod připravuje předpoklady pro ekonomickou integraci. Pomocí obchodu země nejen zvyšují efektivitu výroby, ale také zvyšují své národní bohatství.

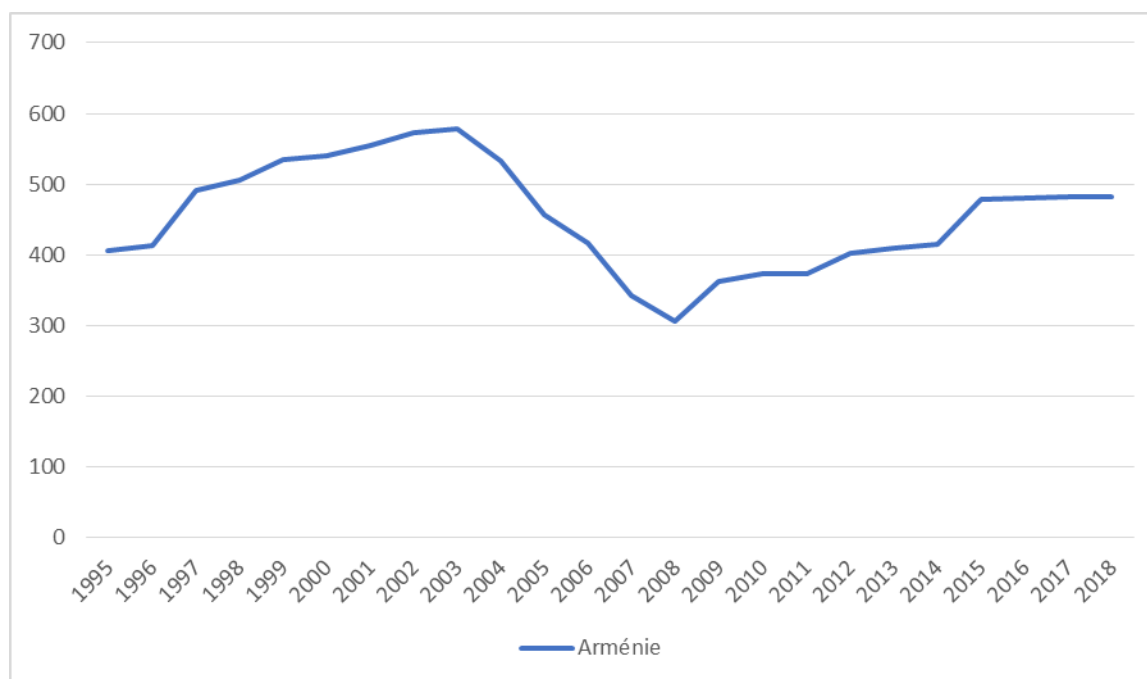
4.6 Vývoj kurzu měn států

Každá z dané analyzované země má svoji národní měnu: Česko – korunu (CZK), Rusko – rubl (RUB), Arménie – dram (AMD). Nehledě na to, že Česká republika je v Evropské unii, není součástí Eurozóny. Centrální banka každého z těchto států se snaží udržovat cenovou stabilitu pomocí nástrojů a opatření a měnovými podmínkami.

Dolar je, stejně jako euro, vedoucí rezervní měnou na světě a jeho kurz má vliv na řadu zemí, které drží část svých devizových rezerv v této měně. Události, které mají dopad na pozici dolaru na trhu, jsou vnitřní politicko-ekonomické faktory vydávajícího státu, což je USA, a vnější podmínky vytvářející tlak na utváření dolaru.

Na grafech budou ukázány směnné kurzy těchto měn vůči 1 dolaru ve zvoleném časovém intervalu. Kvůli tomu, že arménská měna byla dána do oběhu někdy koncem roku 1993 a do půlky roku 1994 se ještě používal sovětský rubl, vývoj kurzu dramy bude znázorněn od roku 1995.

Graf č. 26: Kurz dramy vůči 1 dolaru v letech 1995-2018.¹⁴⁶

Z výše uvedeného grafu lze vidět, že maximální kurz dramy byl v roce 2003, kdy za 1 dolar bylo potřeba zaplatit 578,8 dram a to kvůli devalvaci arménské měny vůči dolaru. Domácí zboží zlevnilo oproti dovezenému, snížil se dovoz a ulehčil se import kapitálu. Vláda často provádí devalvaci, aby zachránila stát před krachem a trh práce před propouštěním a totální nezaměstnaností. Minimální kurz dramu byl v roce 2008 za globální finanční krize, kdy jeden dolar stál 306 dram. V tomto roce arménský dram revalvoval vůči dolaru. Klesla poptávka a ceny surovin, rostla míra nezaměstnanosti.

Pro zajímavost - v roce 2017 průměrná nominální měsíční mzda činila 177 817 dram a kurz měny vůči jednomu dolaru byl 482,7 dram.¹⁴⁷

Níže uvedený graf č. 26 zobrazuje vývoj koruny vůči dolaru, ze kterého je patrné, že v roce 2000 byl nejvyšší kurz koruny vůči 1 dolaru. Cena za dolar byla 38,6 českých korun. Dolar uvnitř státu se zdražil, tím pádem se zdražilo importní zboží, což pak mělo negativní vliv na úroveň života občanů. Nejsilnější koruna byla v roce 2008 – 17,1 Kč. Od roku 2008

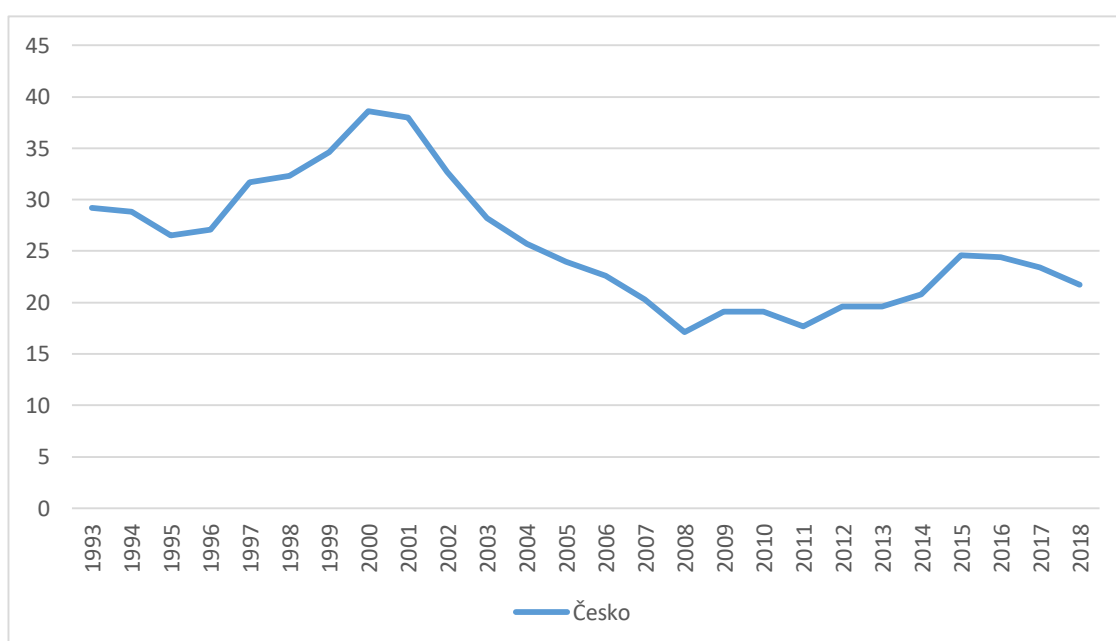
¹⁴⁶ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů arménského statistického úřadu (www.armstat.am).

¹⁴⁷ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů arménského statistického úřadu (www.armstat.am).

do roku 2013 se kurz koruny vůči dolaru držel pod hranicí 20 Kč, v letech 2012 a 2013 kurz stagnoval a rovnal se 19,6 českých korun za jeden dolar. Z podnikatelského hlediska posílení koruny má své negativní body: tuzemské výrobky zdražují, méně se prodávají na mezinárodních trzích a výrobci přicházejí o zisky. Ve srovnání s rokem 2017 v roce 2018 koruna vůči dolaru posílila o 7,3 %.

Průměrná hrubá nominální mzda v roce 2018 byla 31 862,25 Kč.¹⁴⁸

Graf č. 27: Kurz koruny vůči 1 dolaru v letech 1993-2018.¹⁴⁹

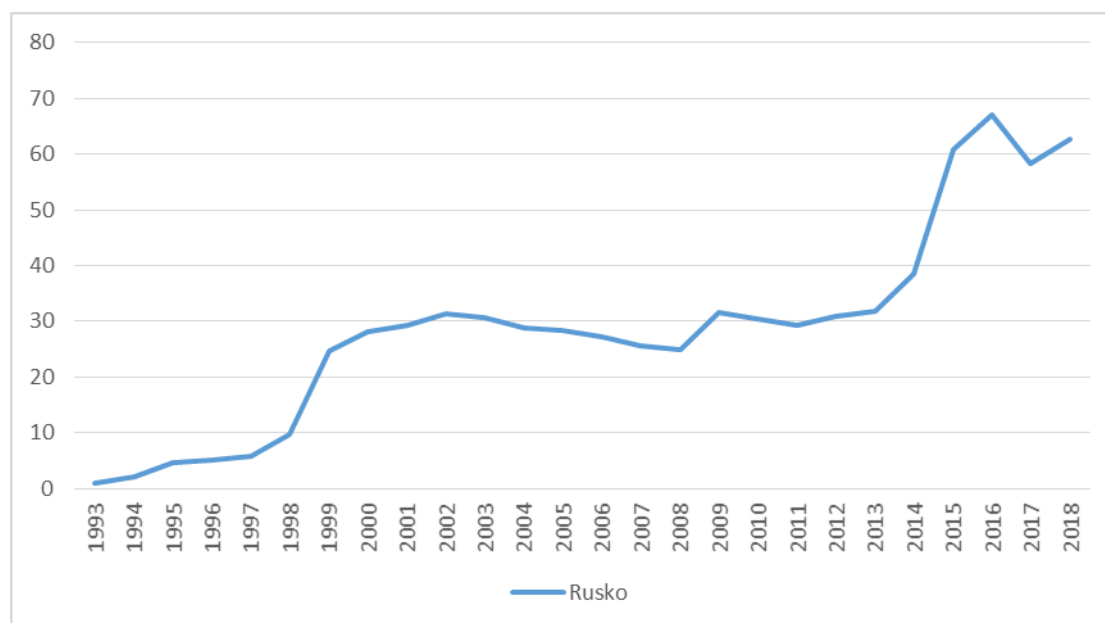

V roce 1998 v Rusku byla provedena denominace (měnová reforma), poté 1 nový rubl se rovnal 1000 starým rublům. Kvůli tomu jsou v grafu č. 27 údaje od roku 1993 do 1998 převedeny na nové současné ruble.

¹⁴⁸ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů českého statistického úřadu (www.czso.cz).

¹⁴⁹ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z World Development Indicators (www.worldbank.org).

Graf č. 28: Kurz rublu vůči 1 dolaru v letech 1993-2018.¹⁵⁰

S poklesem ceny ropy v roce 2014 klesaly i devizové příjmy ruských společností. V souladu s tímto se snížil počet amerických dolarů vstupujících do ruské ekonomiky, dolar zažíval zvýšenou poptávku a jeho kurz vůči rublu rostl. Pokles poptávky po rublech byl do značné míry také umožněn snížením důvěry investorů. V roce 2014 začal odliv kapitálu z ruské ekonomiky. Hlavními důvody bylo zhoršení podnikatelského prostředí v Rusku a zavedení ekonomických sankcí ze strany USA a EU. Nyní stát aktivně směřuje k omezení dovozu, v průběhu času tento krok může snížit cenu dolaru. Z grafu výše lze vidět, že nejslabší kurz rublu vůči dolaru byl v roce 2016, kdy se 1 dolar rovnal 67,1 rublům. Nejstrmější růst kurzu rublu vůči dolaru byl mezi rokem 2016 a 2017, posílení bylo o 8,8 rublu.

Průměrná měsíční nominální mzda v Rusku v roce 2018 činila 43 724 rublu.¹⁵¹

Trh je hlavním faktorem, který ovlivňuje směnný kurz. Pokud stát prodává více zboží, než kupuje, získává značný objem zahraničních peněz, což posiluje domácí měnu, protože poptávka po cizí měně není příliš vysoká. Pokud je velké množství zboží dováženo

¹⁵⁰ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů z World Development Indicators (www.worldbank.org).

¹⁵¹ Vlastní zpracování, zpracováno dle údajů ruského statistického úřadu (www.gks.ru).

a obchodní bilance je záporná, pak se národní měna začne znehodnocovat, protože v zemi není dostatek zahraničních peněz, při zvýšené poptávce. Cizí měna je tedy drahá. Aby domácí kurz byl stabilní, je nutné, aby byla mírná inflace, růst produkce, malý počet nezaměstnaných a stabilní příliv zahraničních investic. Na kurz tlačí nejen současný stav ekonomiky, ale také prognózy. Domácí měnu například znehodnocuje prognóza vlády, která se značně liší od prognóz uznávaných mezinárodních ratingových agentur. Důvěra v domácí měnu rovněž posiluje kurz – čím větší důvěra v cizí měnu, tím více klesá cena národní měny.

5 Výsledky a diskuse

5.1 Hrubý domácí produkt

Při srovnání HDP na obyvatele v paritě kupní síly je Česká republika mezi těmito třemi státy na prvním místě. Za posledních pět let meziroční růst tohoto ukazatele činil 1 851,58 dolarů, což je 10 krát více než v Rusku, kde tento růst činí pouze 181,4 dolarů. Arménie v tomto ukazateli nemá dobré výsledky, i když každým rokem ukazatel roste. V porovnání s ostatními státy EU je Česká republika na 15. místě podle HDP na obyvatele v paritě kupní síly.

5.2 Nezaměstnanost

Česko během sledovaného období vykazuje nejnižší míru nezaměstnanosti ve srovnání s Ruskem a Arménií a za toto období nezaměstnanost nepřesáhla hranici 9 %. Je nejlepší nejen mezi posouzenými státy, ale také mezi státy Evropské unie. Taková míra nezaměstnanosti říká, že může nastat situace, kdy bude velká nabídka práce, ale poptávka po práci nebude schopna pokrýt tuto nabídku a bude potřeba zaměstnávat lidi z jiných států anebo pomocí zvyšování mezd obsadit pracovní místa. V Rusku tento ukazatel dospěl k pozitivnímu pokroku - během 20 let se snížil skoro o trojnásobek. Ruský trh práce je otevřený a mají o něm zájem pracovníci ze zemí SNS. Arménie ze všech bývalých států Sovětského svazu má nejhorší situaci. Kvůli monopolizaci trhu a nepříznivým podmínkám pro rozvoj malých a středních firem a kvůli tomu, že podniky průmyslového odvětví nejsou funkční, má Arménie nejvyšší míru nezaměstnanosti.

5.3 Inflace

Po rozpadu SSSR v Rusku a Arménii prvních pár let nastaly negativní extrémy, docházelo k hyperinflaci a pádivé inflaci. V roce 1998 ruská vláda vyhlásila default, následně provedla devalvaci rublu, kvůli čemuž zahraniční investoři začali vyvážet kapitál ze státu. Poslední dva roky jsou státy skoro na stejné úrovni a vykazují mírnou inflaci, což ukazuje na normální růst cen za rok. Za analyzované období nejstabilnější inflace ve srovnání s ostatními státy byla u České republiky, kdy občas docházelo i k nulovým hodnotám, ale Centrální banka České republiky stanovila jako inflační cíl držet tento ukazatel kolem 2 %.

5.4 Veřejný dluh

Na prvním místě u tohoto ukazatele je Ruská federace, která se drží posledních 15 let pod hranicí 20 % v poměru k HDP. V roce 2017 Rusko splatilo poslední dluh SSSR, které se zavázalo platit kvůli zahraničním aktivům, které vlastnilo SSSR před rozpadem. Za pozorované období se ruský veřejný dluh v poměru k HDP snížil o 89,65 %. U České republiky se tento ukazatel drží pod hranicí 45 % a po roce 2013 lze sledovat klesající trend s meziročním poklesem 2,46 %. Z hlediska veřejného dluhu je Česko ve srovnání s ostatními státy EU na čtvrtém místě. Strukturu arménského veřejného dluhu skoro z 85 % představují mezinárodní půjčky od různých organizací pro rozvoj ekonomiky. Od roku 2017 ukazatel má rostoucí trend a zmíněný růst činí 1,34 %.

5.5 Zahraniční obchod

Každý z posouzených států spolupracuje s ostatními státy světa. Díky tomu, že Česko je součástí EU, tato spolupráce probíhá s větším počtem partnerů na základě smluv EU. V roce 2018 největším partnerem Česka bylo Německo s podílem na obratu zahraničního obchodu ve výši 111 936 mil. dolarů. Mezi Arménií a EU v roce 1999 byla podepsána dohoda o partnerství, která má za cíl podporovat obchodní vztahy. Na základě této dohody probíhá obchodní spolupráce se státy EU, kdy v roce 2018 se čtvrtým největším partnerem v dovozu republiky také stalo Německo s podílem ve výši 256 mil. dolarů. Německo je druhým největším partnerem v obratu zahraničního obchodu Ruska, na prvním místě je Čína s podílem ve výši 108 084 mil. dolarů. Z těchto tří států jen Arménie v roce 2018 měla zápornou obchodní bilanci.

5.6 Vývoj kurzu měn

Arménská vláda často provádí devalvací, aby zachránila stát před krachem a trh práce před propouštěním a totální nezaměstnaností. Od roku 2015 kurz dramy vůči dolaru je stabilní. Od roku 2015 koruna má tendenci k posílení vůči dolaru. Z podnikatelského hlediska posílení koruny má své negativní body: tuzemské výrobky zdražují, méně se prodávají na mezinárodních trzích a výrobci přicházejí o zisky. S poklesem ceny ropy v roce 2014 klesaly i devizové příjmy ruských společností. V souladu s tímto se snížil počet amerických dolarů vstupujících do ruské ekonomiky, dolar zažíval zvýšenou poptávku

a jeho kurz vůči rublu rostl. Důvěra v domácí měnu rovněž posiluje kurz – čím větší důvěra v cizí měnu, tím více klesá cena národní měny.

6 Závěr

Srovnání ekonomiky dvou států je obtížné, tři ještě obtížnější. Hlavní náročnost spočívá v komplexním objektivním přístupu. I když se používají matematická čísla, vše se dá interpretovat svým vlastním způsobem.

Každá ze tří sledovaných zemí během 26 let zažila své vzestupy a pády. Měnilo se politické a ekonomické zaměření, které ovlivňovalo budoucnost státu a lidí.

Arménská republika je malá země, ale s velkým srdcem, jež zažila smutné momenty v historii, které doposud ovlivňují ekonomickou situaci ve státě. Země, která po rozpadu Sovětského svazu má uzavřené hranice, nemá přístup k moři a byla nucena zavřít většinu svých podniků, což zvýšilo její míru nezaměstnanosti. V roce 2018 národ Arménie učinil velký krok ke změně, ke zlepšení - stát prožil sametovou revoluci. Od významných politických změn uplynul pouze rok, je ještě asi brzy na to, aby se daly přísně soudit vládní kroky, na to je třeba čas. Vzhledem k tomu, že země má malý počet podniků, je nucena více dovážet než vyvážet, což do značné míry ovlivňuje směnný kurz dramy a ekonomiku státu. Autorka diplomové práce doufá, že vláda nezopakuje chyby minulosti, obnoví produkci a správně využije intelektuální zdroje země.

Ruská federace je zemí s bohatou a velkou základnou zdrojů, která by s kompetentnějším přístupem vlády mohla mít efektivnější ekonomiku. Má velké území, největší na světě, a sice velkou populaci, větší než ostatní srovnávané země, nicméně její rezervy by stačily ke zlepšení života lidí, přidělení sociální pomoci a zlepšení života v malých městech. Země dokázala přežít hyperinflaci, obrovský vnější dluh a tři finanční krize (1998, 2008 a 2014), které souvisely s hospodářskou a politickou situací v zemi a ve větě.

Česká republika je zemí, která byla připravena k rozpadu svého svazu více než ostatní dva státy. Je to země, kde dnes úřady přemýšlejí více o svých lidech, kde je stabilní sociální pomoc, kde lidé aspoň trochu znají, co je čeká v budoucnu. Země s nejlepší mírou nezaměstnanosti ze všech zemí EU, stabilní měnou a mírnou inflací. Země, kde jsou dobré podmínky pro vzdělání. Česká republika také nemá přístup k moři, ale má továrny, které

vyrábějí produkty, díky nimž může země konkurovat na mezinárodním trhu, což následně zvyšuje efektivitu ekonomiky.

Je zřejmé, že systém jedné země nelze aplikovat na jinou, protože existuje mnoho faktorů, které ovlivní výsledek, ale účinné příklady lze použít.

7 Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje

BRČÁK, J., SEKERKA, B. *Mikroekonomie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 261 s. ISBN 978-80-7380-280-6

BRČÁK, J., SEKERKA, B., STARÁ, D. *Makroekonomie – teorie a praxe*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 223. ISBN 978-80-7380-492-3

BRČÁK, Josef a Bohuslav SEKERKA. *Makroekonomie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 292 s. ISBN 978-80-7380-245-5

ČERNOHORSKÝ, Jan, TEPLÝ, Petr. *Základy financí*. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 304. ISBN 978-80-247-3669-3

DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 343. ISBN 978-80-7400-075-1

HOLMAN, Robert. *Makroekonomie. Středně pokročilý kurz*, 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 424 s. ISBN 978-80-7179-861-3

JÍLEK, Josef. *Finance v globální ekonomice II: Měnová a kurzová politika*. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 560. ISBN 978-80-247-8822-7

JUREČKA, Václav a kolektiv. *Makroekonomie*. Praha: Grada Publishing, 2010, 336 s. ISBN 978-80-247-3258-9

KAPUSTINA, I., *Česká republika*. Moskva: Direct-media, 2014, 96 s. ISBN 978-5-87107-650-7

LANG, D.M., *Arméni. Lidé-tvůrce*. Moskva: Centropoligraf, 2004, 350 s. ISBN 5-9524-0954-7

PAVELKA, Tomáš. *Makroekonomie: základní kurz*. 3. vydání. Slaný: Melandrium, 2007, 278 s. ISBN 978-80-86175-58-4

POLOUČEK, Stanislav. *Bankovníctví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 716. ISBN 80-7179-462-7

SEKERKA, Bohuslav. *Makroekonomie*. Praha: Profess Consulting, 2006. 497 s. ISBN 80-7259-050-2

STROGOV, M., P-K. BROŠE a D. OZIAS. *Arménie*. 2 vyd. Moskva: Avangard, 2007, 208 s. ISBN 5-86394-300-8

TVEDE, Lars. *Hospodářské cykly*. Londýn: Routledge, 2001, s. 360. ISBN 0-415-27050-2

ŽÁK, M. a kolektiv. *Velká ekonomická encyklopedie*, 2. rozšířené vydání. Praha: LINDE, 2002, s. 887. ISBN 80-7201-381-5

Elektronické zdroje

AB-CENTRE.RU. Zemědělské region v Rusku [online]. 2018. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <http://ab-centre.ru/page/selskoe-hozyaystvo-regionov-rossii>

ARMENIASPUTNIK.AM. *Nezaměstnanost v Arménii*. [online]. 2019. [cit. 2019-09-15]. Dostupné z: <https://ru.armeniasputnik.am/society/20191117/21126451/Bezrobotitsa-v-Armenii-vlasti-provalili-sotsialnye-programmy.html>

Arménský statistický úřad. *Počet obyvatel (de jure)* [online]. [cit. 2019-03-17]. Dostupné z: http://armstatbank.am/pxweb/hy/ArmStatBank/ArmStatBank__2%20Population%20and%20social%20processes__28%20Population/PS-pp-7-2018.px/table/tableViewLayout2/?rxid=602c2fcf-531f-4ed9-b9ad-42a1c546a1b6

ARMRUS.INFO. *Státní dluh Arménie pokračuje v růstu*. [online]. 2017. [cit. 2019-10-16]. Dostupné z: <http://armrus.info/archives/22118>

ARMSTAT.AM. *Export zboží*. [online]. 2019. [cit. 2019-10-25]. Dostupné z: <https://www.armstat.am/am/?nid=12&id=10003>

ARMSTAT.AM. *Import zboží*. [online]. 2019. [cit. 2019-10-25]. Dostupné z: <https://www.armstat.am/am/?nid=12&id=10004&submit=%D0%9F%D0%BE%D0%B8%D1%81%D0%BA>

BANKIROS.RU. *Hrubý domácí produkt* [online]. 2019. [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: <https://bankiros.ru/wiki/term/valovyj-vnutrennij-produkt-vvp>

BUSINESSINFO.CZ. *Rok 2018 byl pro český vývoz rekordní, dařilo se i agentuře CzechTrade* [online]. 2019. [cit. 2019-08-17]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/cs/clanky/rok-2018-byl-pro-cesky-vyvoz-rekordni-darilo-se-i-agenture-czechtrade-118180.html>

BUSINESSINFO.CZ. *Rusko: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled* [online]. 2019. [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/cs/clanky/rusko-zakladni-charakteristika-teritoria-19083.html>

CEED.CZ. *Měnová politika centrální banky* [online]. [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: http://www.ceed.cz/bankovnictvi/782menova_politika_centralni_banky.htm

ČNB.CZ. *O deflaci, inflaci a inflačním cíli – zdánlivě banální debata o číslech.* [online]. 2014 [cit. 2019-11-24]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/cnblog/O-deflaci-inflaci-a-inflacnim-cili-zdanlive-banalni-debata-o-cislech/

ČNB.CZ. *Veřejný dluh inflačním kouzlem nezmizí.* [online]. 2014. [cit. 2019-10-15]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/cnblog/Verejny-dluh-inflacnim-kouzlem-nezmizi/

ČSÚ.CZ *Veřejná databáze. Ceny, inflace.* [online]. 2019. [cit. 2019-09-15]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=CEN08C&f=TABULKA&z=T&skupId=43&katalog=30833&pvo=CEN08C>

ČSÚ.CZ. *Cestovní ruch přinesl ekonomice 292 miliard korun* [online]. 2019. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cestovni-ruch-prinesl-ekonomice-292-miliard-korun>

ČSÚ.CZ. *Databáze národních účtů. HDP důchodová metoda* [online]. 2019. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenkavyber.makroek_duchodm

ČSÚ.CZ. *Databáze zahraničního obchodu v přeshraničním pojetí.* [online]. 2019. [cit. 2019-10-15]. Dostupné z: <http://apl.czso.cz/pll/stazo/STAZO.STAZO>

ČSÚ.CZ. *Mzdy a náklady práce.* [online]. 2019. [cit. 2019-10-18]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/prace_a_mzdy_prace

ČSÚ.CZ. *Obyvatelstvo* [online]. 2019. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_lide

ČSÚ.CZ. *Zahraniční obchod se zbožím podle jednotlivých zemí – roční data.* [online]. 2019. [cit. 2019-10-15]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=VZO05&z=T&f=TABULKA&skupId=206&katalog=30834&pvo=VZO05&c=v3~8__RP2018#w

EMPITRY.COM. *Mezinárodní obchod* [online]. 2018. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://www.empitry.com/418-mezhdunarodnaya-torgovlya.html>

EUROPA.EU. *Česko* [online]. 2019. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/czechia_cs

EUROSTAT.EU. *General government gross debt.* [online]. 2019. [cit. 2019-11-05]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tipsgo10/default/table?lang=en>

FINANCE.CZ. *Fiskální politika* [online]. 2017 [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/makrodata-eu/statni-rozpocet/fiskalni-politika/>

FINANCE.CZ. *Monetární politika* [online]. 2017. [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/makrodata-eu/menove-ukazatele/monetarni-politika/>

FINANCE.CZ. *Přímá volba prezidenta ČR* [online]. 2017. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/501196-prima-volba-prezidenta-cr/>

FINANCEVPRAXI.CZ. *Význam a výpočet reálné úrokové sazby* [online]. 2019. [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <http://www.financevpraxi.cz/finance-realny-urok>

FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS. *Armenia. Selected Indicators* [online]. 2018. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <http://www.fao.org/faostat/en/#country/1>

FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS. Armenia. *Compare Data* [online]. 2018. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <http://www.fao.org/faostat/en/#compare>

FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS. Czechia. *Country indicators* [online]. 2018. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <http://www.fao.org/faostat/en/#country/167>

FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS. Czechia. *Compare Data* [online]. 2018. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <http://www.fao.org/faostat/en/#compare>

FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS. Russian Federation. *Selected Indicators* [online]. 2018. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <http://www.fao.org/faostat/ru/#country/185>

FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS. Russian Federation. *Compare Data* [online]. 2018. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <http://www.fao.org/faostat/en/#compare>

GEOGRAFIE.RU. *Místo Ruska v systému mezinárodních organizací* [online]. [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: <https://geographyofrussia.com/mesto-rossii-v-sisteme-mezhdunarodnyx-organizacij/>

GKS.RU. *Stav zahraničního obchodu v roce 2018*. [online]. 2019. [cit. 2019-09-15]. Dostupné z: https://www.gks.ru/bgd/free/B04_03/IssWWW.exe/Stg/d04/35.htm

GKS.RU. *Trh práce, zaměstnanost a mzda*. [online]. 2019. [cit. 2019-09-15]. Dostupné z: https://www.gks.ru/labor_market_employment_salaries

GRANDARS.RU. *Měna a její druhy* [online]. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <http://www.grandars.ru/student/finansy/valyutnyy-kurs.html>

GRANDARS.RU. *Míra nezaměstnanosti* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <http://www.grandars.ru/student/ekonomicheskaya-teoriya/uroven-bezraboticy.html>

GRANDARS.RU. *Monetární politika centrální banky* [online]. [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <http://www.grandars.ru/student/ekonomicheskaya-teoriya/monetarnaya-politika.html>

GRANDARS.RU. *Netarifní opatření mezinárodního obchodu* [online]. [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <http://www.grandars.ru/student/mirovaya-ekonomika/netarifnoe-rvt.html>

GRANDARS.RU. *Příčiny a typy nezaměstnanosti* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <http://www.grandars.ru/student/ekonomicheskaya-teoriya/bezrobotica.html>

GRANDARS.RU. *Veřejný dluh, struktura a objem* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <http://www.grandars.ru/student/finansy/gosudarstvennyy-dolg.html>

IDNES.CZ. *Česko má zdravou páteř ekonomiky* [online]. 2013. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/zahranicni/srovnani-chorvatska-a-ceske-republiky-ekonomika.A130606_150545_eko-zahranicni_hro

INVESTINARMENIA.AM. *Mezinárodní organizace* [online]. 2019. [cit. 2019-03-17]. Dostupné z: <http://investinarmenia.am/ru/international-organizations-ru>

KRUGOSVET.RU. *Inflace a deflace* [online]. 2019. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: https://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/ekonomika_i_pravo/INFLYATSIYA_I_DEFLYATSIYA.html

KRUGOSVET.RU. *Veřejný dluh* [online]. 2019. [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://www.krugosvet.ru/enc/ekonomika-i-pravo/gosudarstvennyi-dolg>

METERIKI.RU. *Česko: zeměpis, počasí a ekonomika* [online]. 2017. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <http://materiki.ru/chexiya-geografiya-naselenie-i-ekonomika/>

MIRAS.CZ. *Fiskální politika, deficity a vládní dluh [online]*. 2019 [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <http://www.miras.cz/seminarky/makroekonomie-n07-fiskalni-politika.php>

PENÍZE.CZ. *Co je fiskální politika [online]*. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <https://www.penize.cz/slovník/fiskalni-politika>

RADIO.CZ. *Česko a EU – nejvyšší stupeň integrace [online]*. 2018. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <https://www.radio.cz/ru/rubrika/radiogazeta/chexiya-i-es-vysshaya-stepen-integracii>

Ruský statistický úřad. *Demografie [online]*. 2019. [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography/#

Ruský statistický úřad. *O stavu zahraničního obchodu v roce 2016 [online]*. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: http://www.gks.ru/bgd/free/b04_03/IssWWW.exe/Stg/d01/35.htm

TASS.RU. *Proč Rusko platilo dluhy SSSR. [online]*. 2017. [cit. 2019-10-15]. Dostupné z: <https://tass.ru/ekonomika/4033459>

THEGLOBALECONOMY.COM. *Podíl zemědělství na HDP – klasifikace zemí [online]*. 2019. [cit. 2019-03-17]. Dostupné z: https://ru.theglobaleconomy.com/rankings/Share_of_agriculture/#Armenia

THEGLOBALECONOMY.COM. *Veřejný dluh Arménské republiky. [online]*. 2019. [cit. 2019-11-05]. Dostupné z: https://ru.theglobaleconomy.com/Armenia/External_debt/

THEGLOBALECONOMY.COM. *Veřejný dluh Ruska. [online]*. 2019. [cit. 2019-11-05]. Dostupné z: https://ru.theglobaleconomy.com/Russia/Government_debt/

THEGLOBALECONOMY.COM. *Zaměstnanost v zemědělství – klasifikace zemí [online]*. 2019. [cit. 2019-03-17]. Dostupné z: https://ru.theglobaleconomy.com/rankings/Employment_in_agriculture/#Armenia

ÚSTAVA RUSKÉ FEDERCE. *Kapitola 1. Základy ústavního zřízení*. 2009. [online]. [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: <http://constitution.kremlin.ru/>

UŠETŘENO.CZ. *Úroková míra* [online]. 2019. [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <https://www.usetreno.cz/slovník-pojmu/urokova-mira/>

UTMAGAZINE.RU. *Měnová politika* [online]. [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://utmagazine.ru/posts/7473-denezhno-kreditnaya-politika>

UTMAGAZINE.RU. *Státní rozpočet* [online]. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <https://utmagazine.ru/posts/8500-gosudarstvennyy-byudzhet>

UTMAGAZINE.RU. *Veřejný dluh* [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: <https://utmagazine.ru/posts/8494-gosudarstvennyy-dolg>

UTMAGAZINE.RU. *Oficiální měnový kurz* [online]. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <https://utmagazine.ru/posts/13180-oficialnyy-valyutnyy-kurs>

WIKIWAY.COM. *Arménie* [online]. 2019. [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: <https://wikiway.com/armenia/>

WORLDBANK.ORG. *Employment in agriculture* [online]. 2019. [cit. 2019-10-17]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.AGR.EMPL.ZS?end=2018&locations=AM-CZ-RU&start=1993>

WORLDBANK.ORG. *Employment in industry* [online]. 2019. [cit. 2019-10-17]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.IND.EMPL.ZS?end=2018&locations=AM-CZ-RU&start=1993>

WORLDBANK.ORG. *Employment in services* [online]. 2019. [cit. 2019-10-17]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.SRV.EMPL.ZS?end=2018&locations=AM-CZ-RU&start=1993>

WORLDBANK.ORG. *GDP (current USD)*. [online]. 2019. [cit. 2019-10-20]. Dostupné z:
<https://databank.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/1ff4a498/Popular-Indicators>

WORLDBANK.ORG. *Unemployment* [online]. 2019. [cit. 2019-10-17]. Dostupné z:
<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?end=2018&locations=AM-CZ-RU&start=1991&view=chart>

WORLDBANK.ORG. *World Development Indicators*. [online]. 2019. [cit. 2019-10-25].
Dostupné z:
<https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=NY.GDP.PCAP.PP.CD&country=CZE>